II.

SLAVKO BATUŠIĆ

NORD KAP

Br. 11

BE-L-KA

BEKA

MALA KNJIŽNICA
BIBLIOTEKE LIEPE KNJIGE
Kolo II. Broj 11
Urednik ZLATKO MILKOVIĆ

Kolo II.: Suvremeni hrvatski pisci

SLAVKO BATUŠIĆ

NORDKAP

MALI SKANDINAVSKI ZEMLJOPIS

ZAGREB 1943.

Preporučeno i odobreno odlukom Ministarstva nastave Nezavisne Države Hrvatske broj 64596 od 14. listopada 1941. za sve srednje i njima slične škole.

Sve je započelo tako, da mi je....

Ne, ovako.

U kopneno-morskoj stanici Warnemünde ide cieli berlinsko-hamburžki vlak na glomaznu prievoznu lađu »Danmark«; u utrobu te modernizirane skele ugurala je lokomotiva oprezno i obzirno sedam vagona s limenim bielim etiketama, koje određuju njihove smjerove za sjeverne gradove.

Poznato je, da sedam vagona — bez obzira na to da li su sleepingi ili pullmani ili samo treći razredi čini ukupno četrnaest pokretnih klozeta, koji se još i dalje ciede i izparuju, tako da »Danmark«, okićena plavim barjakom sa crvenim križem, u vrućoj ljetnoj noći zaudara kao kakav putujući cirkus tropskim vonjem menažerije.

Penjem se na zrak, na najvišu gornju otvorenu palubu, i tu zapo-

činje moja četirinedjeljna tiha samoća.

Jedanaest i po naveče. Ali dan još i dalje plavičasto tinja iznad ovih baltijskih voda. Noći već pomalo sasvim nestaju. Da, to je sjever u ljetu.

»Danmark« se polako vuče da nas preveze neko četrdeset kilometara preko mora, u Gjedser. Iza nas nestaju zeleni svjetionici warnemündski. Sasvim je mirno i tiho. Gospoda putnici viših razreda leže u sleepingima i driemaju. Providnost je za to i stvorila komfor, da se tkogod ne bi možda suviše umorio. Ali u ovoj situaciji je komforu dodao nešto zadaha i sasvim dosta vrućine i sparine. Ne, ne, tamo dolje ne će biti spavanja.

Gore na otvorenoj palubi i u prvom početku moje tihe samoće pristupa mi u polumraku neki mladi Danac, inžinjer, elektrotehničar. S ovom vrstom inženjera imao sam poslije još nekoliko slučajnih susreta, i svi su bili vrlo zabavni.

Ovaj mi najprije tumači, kako je to mudro udešeno, da cieli vlak ovako putuje lađom kao kutije šibica u velikoj škrinji. Da, da, to je tehnika, gospodine moj, i te kakva tehnika!

Pomalo u razgovoru bezazleno izpituje tko sam i što sam. Aha, dakle, teatar! Oh, i on je bio u teatru jedamput na jednoj predstavi, i bilo je jako interesantno. Neki stariji engležki pisac napisao je jedan komad, koji se događa ovdje kod nas, u Danskoj, ali u davnim davninama. Taj se komad zove »Emlet«. Jako zgodan komad, može vam biti žao što ga ne poznajete!

... Sve je, dakle, započelo tako, da mi je taj mladi inžinjer električar dugo u noći veoma obširno pričao sadržaj toga komada, i to na njemačko-danskom jeziku, u vrlo grotesknim gramatičkim oblicima, a čini mi se i sa mnogo humora. Ali mladića nisam prekidao, jer ga je očito strašno veselilo, da priča taj sadržaj, da mi tumači brodsku ma-

šineriju, i da mi onda konačno oda, da on ima zaručnicu, Da u Danskoj već ima nezaposlenih, ali to će proći, jer Englezi kane naskoro graditi 3 koma 5 km. dugi most između Falstera i Sjaellanda.

Jako su zabavni ti mladi danski električari; tko bi to mislio. Izrazuju se uviek učeno: koma.

More je sasvim mirno. Nikakvih senzacija. Malo svježeg vjetra i nekoliko svjetionika lievo-desno, koji nervozno žmirkaju svojim žutim staklenim očima.

Idemo spavati, dolje u cirkus. Konačno, neka se inženjeri brinu kako će nas izvući iz »Danmarka«, još jednom nas negdje u zoru na isti način prebaciti preko nekakvog sunda ili belta, pa onda predati kao brzovoznu robu na stanici Kjöbenhavn.

Danski vagoni su civilizirani. Uobće, odavde pa sve dalje na sjever nema više »tvrde« klase. Sjedala su trećih razreda smekšana kožom ili pustom. Sve je čisto i prijatno, vodovodi funkcioniraju, nalazi se dosta čistih peškira i sapuna, u kupeima čaše i boce sa svježom vodom, elektrika i higijena. U svemu se intenzivno osjeća mir i red, ali sasvim spontani, bez ikakvih zapoviedi, propisa i kaznenih prietnja.

Ujutro vidim kroz prozor zelenu ravnicu, uredno počešljanu, što mnogo podsjeća na Holandiju. Pruga ide kroz veliku rosnu bašću. Sate i sate samo kroz bašću, gdje ne raste jedino kupus i ostala agrarna biljka, nego čak i nekakvo cvieće.

U Kjöbenhavnu sam se sa svojim kovčezima naselio u Jernbanegade, u nekom malom hotelu, koji je namješten pokućstvom iz tamnomrka drva, presvučena crvenim olinjalim plišem, u stilu devedesetih godina, tako da bi se u tim interieurima dalo igrati Ibsena bolje no u kojoj teatarskoj sceneriji.

U tim se hotelskim sobama može između ostaloga naći i onaj izvjestni drveni instrumenat, kakav još postoji samo po nekim starim za-

gorskim hižama, a ime mu je »sluga«. Ta rašljasta sprava navodno služi za izuvanje cipela. Ova, koju sam vidio u svojoj sobi br. 47., na nekakvom je visokom razkrečenom stalku, a čini se da bi bila prikladnija za svaku drugu upotrebu nego li onu, kojoj je namienjena.

Ti drveni »sluge«, susretljivi prolaznici, nesebični konobari, sapun i peškiri u toaletama, spontano uredni promet na ulicama bez pokazivanja bilo kakvog pendreka, ekshibicija uniforme samo na munjovoznom kondukteru, i još stotina ovakvih fenomena, uočljivih samo za stranca iz drugih krajeva, — sve to udara čovjeka prolaznika nepopustljivo u glavu i uči ga zorno, kako je ljepše i mudrije i logičnije živjeti u zavjetrini, timariti svoju kravu, prešati sir, ogrtati liehe povrća i cvieća, nego li se na primjer tući lievo i desno, s kim samo stigneš i čime dohvatiš. Dok su se u čitavoj toj pijanoj Evropi kao u mračnoj krčmi razbijale glave, ovi sjeverni tako

zvani mali narodi pametno su šutjeli u zavjetrini, orali su zemlju i muzli krave i pjevali svoje protestantske psalme, ali u podivljalu krčmu nisu ušli, i to je bilo tako mudro, mudro.

Zato se i ne vide redari na ulicama, pa čak ni prometni. Ja ne znam, kako taj species u Danskoj uobće i izgleda. U Norvežkoj sam ih gdjegdje vidio, ali tamo su — recimo — goloruki. Ni traga kakvoj bajuneti ili revolveru. No, to izgleda sasvim drugačije u kojoj državnoj organizaciji, gdje po ulicama i vlakovima i cestama neprestano krstare nekakve do zubi naoružane uniforme i priete batinama i smrću ljudima, kojima je ipak samo do toga stalo, da imaju mira.

Ovi su Danci imali izvjestnu svoju kasnu gotsku i ranorenesansnu arhitekturu, pa je do danas nemilosrdno variraju u hotelskim fasadama i muzejskim portalima kao svoj narodni stil. A sve u tamno smeđoj

boji, tako da grad izgleda kao da je od čokolade, a mrko-šećerne kupole, tornjevi i krovovi omotani su svjetlucavim zelenkastim bakrenim staniolom. Ali u nekakvim bavarskim i saskim gradovima u tom je pogledu još mnogo gore.

U doba naše predilirsko, kad su velečasni župnici Brezovachky i Jandrich pisali vesele kajkavske komedije latinskom sintaksom, živio je u ovom gradu Kjöbenhavnu kipar Bertel Thorvaldsen, ludo zaljubljen u grčko-latinsku klasiku. I onda, jer je taj Thorvaldsen postao svjetska veličina, njegovi su sugrađani odjednom našli u sebi slabost ukusa za skulpturu. Samo je tako razumljivo da je Kjöbenhavn grad skulpture. Thorvaldsenov muzej, Ny-Carlsberžka glipoteka, svi parkovi i ulična razkršća, sve je puno skulpture. Dakako, najviše klasicističke i pseudoklasične. A toliko je toga, da se gotovo već prevršuje mjera. Ne može se čovjek putnik ni okrenuti, a da se ne spotakne na kakvu Artemidu ili Pana ili Međeju ili Niobu. Osim gliptoteke, koja se arhitektonski slikovnica najšarenijeg kamenja i stupova i kolonada, ima tu čak i muzej sadrenih odljeva, u kojemu je gotovo cieli Michelangelo i portali starih francuzkih gotskih katedrala. Ima naravski dosta slika, ali njihovo XIX. stoljeće nije ni gore ni bolje no posvuda, dakle uglavnom neinteresantno.

Nema spora, to je grad skulpture, harmoničnih starih trgova (čokolada i staniol), plavokosih djevojaka sa neobično visokim strukovima, idiličnim morskim kanalima, i mnogim parkovima. A parkovima prigovora nema. Rosenborg Have sa versailleski zelenim tratinama i englezkim grupama tamno crvenih drveta i džbunova sav je pun kasnoga večernjeg sunca, pristojne male djece i ozbiljnih građana pod polucilindrima, koji pušeći lule tu preživaju svoje masne večere i »Berlingske politiske og avertissements Tidende«. Usred parka je dvorac Kristi-

jana IV. i V., pun danskog porculana, ćilima, starog srebra, drvenih stropova, portreta i priestolja od damasta. Ima čak i tri heraldička lava od srebra, u naravnoj veličini; pišem malu geografiju, i ne ću prešutjeti ništa.

Sasvim neobična tišina vlada usred puna podneva u tom gradu, u kojemu se više ljudi voze nego što ih hoda. Ali se voze u većem broju na zarđalim biciklima no na samovozima. Ali i automobili prolaze tiho; ako koji i zatrubi, to je već očigledni izuzetak.

Mislio sam, da će biti malo više galame naveče u Tivoliju. Oh, ti sjeverni gradovi i njihovi Tivoli. Okreću se vrtuljci, njišu se ljuljačke, pije se pivo, ima čak i nekih atrakcija sa humorističnom notom, svira nekoliko glasba, ali sve je to primjereno, odmjereno i umjereno. Kod nas je glasnije u jednom munjovozu nego u čitavom ovom prateru. A napokon, čemu da se viče. Nije baš ni to conditio sina qua non za

ovo malo života, pa ni za nas »južnjake«. Ali ako čovjek nije ovamo došao s namjerom da ljetuje i miruje i odmara svoj živčani sustav, onda su dva dana sasvim dosta. Čujem međutim, da iz nekih krajeva Švedske i Norvežke ovamo dolaze na zabavu i provodnju, jer ovaj se grad smatra nekim sjevernim Parizom. No, pa možda je i taj kjöbenhavnski allegro-moderato vrtoglavi tempo za one, koji uobće žive bez tempa. Antialkoholičaru može udariti u glavu i pusta čašica piva ili jabukovače.

Ima svega jedan sat vožnje kroz vrtove prema sjeveru, uz obalu Öre Sunda, da se dođe do grada, gdje se je imala odigrati ona kraljevska porodična drama, koje mi je sadržaj preksinoć tako zanimljivo izpričao mladi inženjer.

To je Helsingör.

Samo mjesto Hamletove melanholije i ludih monologa jest tvrđa Kronborg. Stari dvorac, dekorativno

okružen bedemima, nasipima i dubokim jarcima, zapravo je prilično kitnjasta renesansna palača iz XVII. stoljeća, — a gdje je već to od vremena kraljevića Hamleta. Zidovi su žućkasto smeđi, kao stara patinom nahuknuta mjed, a krovovi mnogih tornjića zeleni kao trava. Ipak stare duboke kazemate, u kojima navodno prebiva duh zaštitnik ove zemlje imenom Holger Danske, vonjaju svojom vlagom na daleki srednji viek.

Pred dvorcem, izbočena daleko u Sund, stoji ona famozna šekspirska »flaggbatterie«: ravna terasa s malim parapetom, preko kojega zjaju ždriela od desetak zarđalih topova, što su nekoć plašili strane brodove, da prolazeći ovuda plate kraljevini nekakvu maltarinu.

Topovi stoje upereni preko na obalu švedsku, vjetar oštro duva i kao da će razderati modri barjak sa crvenim križem na visokoj okomitoj motci. Po toj terasi, polivenoj kasnim žutim suncem, šeta još uviek

paradnim maršem danski vojnik sa šljemom i bajunetom na dugačkoj puški. Šeta ukočeno, kao što je po Shakespearovu evanđelju s helebardom šetao vojnik Marcelo ili Bernardo i čekao oficira Horacija, da mu u panici preda raport o strašnoj noćnoj pojavi kraljevske utvare.

Ja znam da sve to nije istina, ali se ne mogu odkinuti od ove terase, koja ima svoj sunčani čar i toliko svježeg zraka. Možda je tu u zimskim noćima, kad sa Kattegatta brije ledeni sjevernjak, malo i jezovito. Ali sada je tako veselo i sunčano, da ne mogu vjerovati ni u kakve duhove. Nedaleko odavde, u nekom parku, ima čak i Hamletov grob. Ne, tamo nisam išao; ipak bi me bilo stid.

Konačno se smračilo, ali tek vrlo kasno. Pale se lievo i desno razna svietla. Vidim da i na najvišem tornjiću Kronborga gori oštra žuta svjetiljka; ima dakle i on sasvim suvremenu funkciju; ne stoji tu

banbadava, tek onako da se priče pričaju.

Opet gura lokomotiva vagone na prievoznu skelu. Za pola sata prešli smo Sund i pristajemo u Helsinborgu. Tu nas i opet jednom izvlače iz lađe. Negdje u dubokoj noći, u blizini Göteborga, stala je padati studena kiša, tako da se u zoru uz prugu vidio samo gusti niz promočenih crnih borova. Osim toga nema za sada još ništa primietiti o Švedskoj. O tom na povratku.

Prije podne, Oslo.

Grad s kućama, munjovozima, hotelima, crkvama, bankama, kavanama, ljudima, ali ipak je to drugi sviet. Da, sasvim drugi. Nešto je drugo tu u zraku, a možda je i sâm zrak druga mješavina nego naš.

Uz Karl Johans Gade tek su sada, u srpnju, procvale lipe i pokušavaju tako nešto kao da zamirišu. Ali kako je to bojažljivo i suzdržljivo! Da, i trešnje su tek sada dozorile, a i jagode također. Kod nas je

sve to već odavna tako zvano ukuhano voće ili kompot.

Imam tu vremena puna tri dana i polakim se koracima povlačim naokolo. Ne volim da odkrivam svoje intimne literarne reminiscencije, ali Hamsuna se moram sjećati pri svemu. On je tako sensibilno osjetio čudnovati dah ovoga grada, koji pod svojom prividnom apatijom sav drhti od neke bliede električne nervoze. Oh, ta Karl Johans Gade i kavana Grand i luka Piperviken, kako je sve to meni već odavna predobro poznato. Čini mi se da u stvari ne doživljavam sasvim ništa novo, već samo još jednom prelistavam stare stranice davno proživjelih knjiga.

Vozim se električnom željeznicom na visoki Frognersaeter i preko crnih borika gledam dolje na grad i mutno blistavi razliveni fjord. Gledam dugo kako se ništa ne miče, kao i da ne živi. Onda se nizbrdice vraćam pješke kroz duboku šumu, sâm samcat. Kadšto i sretnem po-

nekoga. Ima tu uobće mnogo osamljenih ljudi. Pa naravski. U sjevernim pokrajinama živi po 0,2 čovjeka na kvadratni kilometar. Ali kako 0,2 čovjek u razlomku ne može živjeti, onda se kaže da 2 žive na deset kvadratnih kilometara. Ako su mužko i žensko, onda se ožene. Drugo im i ne preostaje.

Polako prolaze ova moja tri dana. Imam da razgovaram s nekim ljudima. To su gospoda Eie, Wildhagen i Brinchmann-Hansen. Razgovori traju dugo, ali su brzo gotovi: udvornost, susretljivost, stvarnost, cigara. Srdačni su pače, ali... da, da, samo taj ali.

Vozim se par sati brodićem oko otočića i uvalica po fjordu. Onda pače pokušavam da se okupam, jer na jednom mjestu iza poluotoka Bigdö i drugi to čine. Plaža je neki hladni tamnosmeđi šljunak, more puno alga i trave i natrunjeno borovim iglicama, sunce samo uporno žućkasto sja, ali ne grije, vjetar, vjetar. To tako zvano kupanje pri-

lično je neveselo. Ali ipak je tu dosta ljudi, no svi šute kao zaliveni, ili kadšto prošapću nešto jedan drugome, ali sam šaptom. Djeca dobacuju jedno drugome veliku gumenu loptu, ali šute. Ne tuku se, ne svađaju se, a ja bih dao ne znam šta, da bar malo zavrište ili se glasno nasmiju. Ali ništa, baš ništa. Po običaju obilazim muzeje. U jednome staro vikinžko rezbareno drvo i bronca i Amundsenove sbirke iz sjevernih i južnih polarnih krajeva. U drugome slike po starom receptu: malo ovoga, malo onoga. Posebne dvorane imaju Edward Munch i Per Krohg; dva sasvim literarna vizionara, koji nervozno razmazuju jarke anilinske boje, kakvih oko sebe u prirodi nikad nisu vidjeli. Nije to patoložki, ali ni sasvim normalno nije.. Ima par dobrih impresionističkih portreta od Henrika Lunda. Onda u posebnoj jednoj dvorani, kao i u Kjöbenhavnu, opet malo Pariza: od Picassa do Friesza i Dufya. Svega po malo, kao na kakvom do-

brom ovećem šarenom sandwichu.

Imaju i oni svoj Tivoli, ali još protestantskiji, sasvim bez atrakcija. Pod je pokriven mokrim daskama, nekakvo tužno cvieće se muči da zaigra crvenim i žutim bojama, ljudi i opet šute uz vodenasto pivo kao da na karminama razmišljaju o dragim pokojnicima. Vrebao sam nekoliko sati, dok ipak nisam ugledao jednoga pijanog. Taj je naglo ustao, uhvatio se za jednu stolicu i pokušao s njom razgovarati. Ljudi su se ukočili i zaprepašteno posmatrali taj sablažnjivi prizor. Dotrčali su ozbiljni konobari s naočalima, uhvatili izgrednika izpod pazuha i izveli ga napolje. On se tome sasvim mirno prepustio, samo je na vratima još jednom tiho zacvilio i pokazao gestom, da bi htio i stolicu ponieti sa sobom. Ali bio je izveden, i svi su olakšano odahnuli. Evo, to je jedina uzbudljiva scena, koja se ovdje mogla vidjeti. A jednom se čak desilo, da se nekoliko ljudi zajedno smijalo u sav glas.

To je pače bilo na dalekom sjeveru; no o tom poslije.

U luci ispod Akershus Faestninga već su nekoliko dana usidrena dva velika njemačka linijska ratna broda: Hessen i Schleswig-Holstein, svaki sa nekoliko desetaka topova, upancireni u debeli čelik, pod starim crno-bielo-crvenim carskim zastavama. Stotine mladih mornara u paradnim bluzama šetaju gradom, a u kavanama muzike svaki čas udare stari Haydnov »Gott erhalte«, građani norvežke priestolnice ozbiljno ustaju sa stolica, i to im izgleda strašno svečano. Meni mnogo manje.

Zadnju noć sam dugo na ulici. Nije to više noć, samo duboki sumrak. Nigdje ne gori nikakvo svietlo, samo bojažljivo treperi pokoja neonska reklama. Prolazi dosta ljudi, ali najviše što čine jest to, da puše debele crne cigare i da šute.

Prozori kuća blješte zelenkasto kao kod nas u zoru. Jedan sat, a već

je zora. Iza prozora su zavjese spuštene. Tako ljudi brane svoj san od vječnog dana. Kasnije sam se uvjerio, da ni sve zavjese ništa ne pomažu.

Negdje dolje u luci odzvoni zvono na nekoj lađi, koja se odrešuje od obale i polazi nekamo na jug. I ja ću skoro. Vjetar malo zatalasa krošnje lipa, i one na tren zamirišu samo malo, malo jače. No, ipak sutra putujem.

Sutradan je sasvim toplo sunčano jutro, a sa mnom ulaze u vagon ljudi oboružani šijima; držao sam da su u zabuni, ali sam se za par sati uvjerio, da sam ja bio u zabuni.

Putujem tako zvanom bergenskom željeznicom.

Prije podne idila. Vožnja kroz Halingdal: bezkrajne tamne borove šume, svježe zelene livade, i neopisivo mnogo vode u svima mogućim oblicima; potoci, rieke, jezerca, brzice, pa velika jezera. Da, sama voda i borici.

Onda započinje dramatski uzpon pruge u oštrim strmim vijugama. Vegetacija prestaje. Izbijaju gole hridine ovalnih forma, obrasle samo nekim nizkim šipražjem. Pa onda samo mahovina. A konačno go golcat kamen.

Pruga se napokon diže na 1301 metar.

Stanica Finse, izpod golemog masiva Hardanger Jökula, sva je u sniegu. Tu izlaze suputnici sa šijima. Studeno jezerce, u kojemu sunce blista slabašno i bliedo, porazbacane crne kamene terase oštrih uzpona, i snieg, — hladan biel snieg u srpnju.

Sad se pruga, zaštićena od sniežnih vijavica kilometrima visokih drvenih taraba, naglo spušta natrag u nizinu. Vegetacija se vraća istim redom: mahovina, šipražje, borovi.

Napokon podveče stanica Voss. Odavde idem autom na Hardanger fjord, neko pedeset kilometara.

Hardangerski masiv je neko divlje čudo. I opet sâm kamen, borovi i vode. To je visoki plateau strmih rubova, razpucan, i zverugan, na vrhuncima pokriven vječnim ledom. Suncu ipak nekako uspieva otapanje toga leda, i tako se bezbrojne vode slievaju u nizine u najčudnijim varijacijama. Negdje se ciede preko golemih stiena kao raztopljen šećer, na drugom mjestu probijaju mlazovi strmoglavih vodopada, a na trećem se mjestu stvaraju zapjenjene riečne brzice. Sve su doline sama jezera, golema tiha ogledala, u kojima se zrcale izrezuckane gorske konture.

Spuštamo se do mora. To jest, more je stotine kilometara daleko. Ovo je samo slani rukav fjorda između gora.

Na dnu fjorda je gradić Ulvik. Dva hotela, crkva, groblje, drveno pristanište i ništa više. Noć je tiha, neugodno tiha, i sasvim prozirna. Sve su stvari u sumraku bez pokreta. Ovaj se rukavac fjorda zimi znade i zalediti. Ali sada je tu jako toplo. U drvenim škafovima vegetira nešto, što je čak nalik na oleandar. A na groblju ima bršljana i nekog plavičastog cvieća.

Hotel izgleda sasvim alpski. Sve je od drva; zidovi od dasaka, drveni krevet, tvrdo drveno pokućtvo, svietlo žuto, kao kupe u vagonu. Ali drvo je izvrstan akustički medij, pa se dugo u noć liepo čuje, kako u trećoj ili četvrtoj sobi od mene na desno netko kašlje, nada mnom se opet vrši uztrajna šetnja po pet koraka gore dolje, a lievo netko nekomu čita na glas novine ili možda i bibliju. (Ta se knjiga u norvežkim hotelima redovno nalazi na noćnim ormarićima, a u crkvama su je pune police za bezplatnu upotrebu vjernicima).

Konačno negdje kasno u noći prestaje kašljanje, škripanje, hodanje i čitanje, — ili ja više ne čujem, — i odjednom hotel utone u tišinu kao

na dno neke smirene duboke vode. Spavanje je važna organska funkcija, a ovdje u Ulviku ono se odista može izkoristiti do ekstrema.

Rano ujutro me je neki dobrodušni čovjek sa zlatnim gajtanima na kapi jedva izvukao iz kreveta i bacio zajedno s kovčezima na brodić, koji započinje vozikanje po unutrašnjem Hardangeru.

Sliede jedan za drugim Ulvik-, pa Ose-, Eide-, Sör i Utnefjord. Jedna te ista slika se mienja u hiljadu varijacija. Visoke, strme, tamno zelene gorske kulise razbacane sasvim na sunce, a između njih voda. A s kulisa se i opet ciede vodopadi i fantastično sunovraćaju u fjordove. Ujutro, u punom suncu, ima to mnogo čara. Ali oko podne se spustila studena i sasvim jesenja kiša, i sve se zamaglilo i razplinulo u ništa. Tako je kod nas upravo u jesen kasnu. A ovdje su trešnje još sasvim kisele, i strah me je, da li

će uobće i dozoriti.

Naš parobrodić neprestano tuli i zavija, da se možda ne bi u tim maglenim koprenama kiše s nekim sudario. A s kim bi, kad osim njega na tom fjordu nema nikakvog vozila, a gotovo ni ljudi. Lutamo i vozimo se amo tamo, a onda izkrcavamo. Pristanište se zove Norheimsund. Kiša lieva. Pretrčim preko obale do hotela, i mokar sam kao pas i cvokoćem od zime. U hotelu, opet drvenom, ljudi i opet »ljetuju« kao u Ulviku. To su dva najomiljenija mjesta na Hardangeru, ali u njima još nikada nije nitko pocrnio od sunca. U svima hotelskim prostorijama peći su dobro naložene pa se tako sasvim udobno ljetuje uz borove cjepanice što se žare i pucketaju na vatri. Ali osim svega toga čovjek ima prilike, da se na ovakvim ekspedicijama upozna s pravim norvežkim ljudima i pravom norvežkom hranom.

Zalazio sam u najjeftinije gostio-

nice i vidio, da tu postoji ono, što se zove visoki životni standard. Tu se čaj i kava piju na litre, maslaca ima u brdima, a isto tako i sušene lososovine, zbog koje se janjetina oprašta. Ima svega i svašta, a dominira krumpir; u ovo doba i jagode sa sladkim vrhnjem. Samo kruha se dobiva malo, sasvim tanke kriškice. Mjesto kruha jedu neke tvrde hrskave lepinjice, odprilike ono, što se kod nas naziva imenom mlinci. Ali to je tvrdo i pomiešano s posijama. No ipak tu nema prosjaka, a ne čuje se ni za nezaposlene.

Popodne samovozom opet pedesetak kilometara kroz kišu i hardangerske gudure natrag na bergensku prugu, do stanice Trengereid.

Došli smo čitava dva sata pred odlazak vlaka, i ja treba dva sata da drhturim sav mokar i prokisao u čekaonici. Moji suputnici isto tako. Nastaje dogovaranje šta da se radi.

Konačno idemo šefu stanice svi, korporativno, i molimo da se naloži čekaonica.

Sliedi dugački norvežki razgovor i objašnjavanje, koje bi kod nas pouzdano svršilo tučnjavom. Ali ovdje, — ovdje se čak i glasno ne govori, mada smo svi mokri i zima nam je. Šef uztrajno pokazuje nekakve tiskane propise, da se tu od 1. srpnja do 1. rujna ne loži, pa čak ni u njegovoj kancelariji. I onda bezkrajni razgovor o tome, kako je nama svima zima, prozebli smo u samovozu i mokri smo.

No, pa dobro, šef će ipak dati da se naloži, unatoč propisa, kad su već tako izuzetne prilike. Samo sad treba naći željezničara Adamsona, koji ima ključ od drvarnice.

Ali Adamsona nema pa nema.

Konačno ga nekako pronađu, udobrovoljuju ga cigarom, i Adamson se polako i ozbiljno sprema da naloži veliku gvozdenu peć, oko koje smo se okupili u čekaonici.

Ali u tom je već prošlo dva sata, i dolazi vlak. Nije ni on grijan, ali su svi prozori zatvoreni, i ljudi putnici se animalno primitivno griju svojom vlastitom parom.

Naveče smo u Bergenu, u upornoj sivoj studenoj kiši, a još je sveđ početak srpnja.

Pojmovi Bergen i kiša su tako srasli, oni rezoniraju jedan na drugi kao pismo-glava, pa se o tome prave šale, koje su građanima toga grada prilično gorke.

Tako kad je prije na moru koji brod susreo bergenski, uviek su ga na megafon pitali, kakvo je vrieme u Bergenu. A priča se, da jedan englezki kapetan nije sa svojom škunom nikako mogao naći ulaz u bergensku luku, — jer je bilo liepo vrieme. U meteorologiji se to zove: preko dvije hiljade milimetara godišnje oborine.

Međutim unatoč svemu tome i uprkos svima oborinama sutradan

ujutru je zasjalo tako divno ljetno sunce, da je grad sav zablistao u bujnoj polihromiji. Prevladava tamno crvena boja kao zrela malina, i to izgleda sasvim južnjački. Tu ima života i tempa. Arhitektura je germansko-hanseatskog karaktera, ali u veoma živo variranim formama.

Uzpinjača se penje neko trista metara na strmi brežuljak Flöien. Odavde je pogled gotovo malo mletački. Grad je između visokih bregova duboko dolje na plosnim poluotočićima, sav crven i zelen i žut, obliven plavim svjetlucavim vodama, U zalivima i pristaništima dimi se stotinu najrazličitijh lađa pod kojekakvim zastavama. Sve je zapravo jako veselo. Tu je Ibsen bio dramaturg teatra, napisao je Katilinu i pobjegao u Italiju. Tu ima čak i muzičkih tradicija: Edward Grieg i Ole Bull.

Tu su moćni trgovci iz Bremena i Lübecka imali svoje kontore i tr-

govali na veliko sa sjeverom i jugom. Bergen je u pogledu prometa daleko pred Oslom, i sve do danas se nije mogao izbrisati prilično žestoki rivalitet ovih gradova.

Desetcima požara ipak nije uspjelo da unište jednu staru drvenu kuću crvene boje, koja sa kompletnim namještajem služi kao hanseatski muzej. Tu su skladišta u malom, sobe, spavaonice, pa onda kontori, sve sasvim vjerno sačuvano, većinom iz XVII. stoljeća. To je uostalom jedini muzej na svietu, gdje ne postoji zabranja diranja u predmete. Po pisaćim stolovima stoje stare debele računske knjige, u koje su upisivane hiljade kila soli, ribe, žita, mirodija i koječega. A sasvim priličня rubrika odpada i na englezke alkohole. Listam te stare knjige i biblije i dnevnike i molitvenike, pa neke zemljopise sa fantastičnim mapama. Kako se pomoću tih mapa moglo broditi i jedriti po tim golemim prostorima, to meni

nije nikako jasno. Pa to su neke divne dječje slikovnice, a ne geografske mape. Ali ipak se po njima brodilo.

Iz Bergena polazi svaki dan u sedam naveče lađa tako zvane brzopoštanske plovitbe na sjever do Nordkapa, pa onda još dalje na iztok, sve do Kirkenesa na finskoj granici.

Evropski i američki globetrotteri i turisti putuju obično velikim specijalnim izletničkim parobrodima, koji su u stvari ploveći hoteli, u kojima prevladava smoking, jazz, družtvenost i slične razonode.

Ja sam skromno sjeo na ploveću poštu s mnogo razloga. Prvo, jer ne putujem u smokingu i ne bavim se plesanjem, drugo jer na takvim brodovima nema turista već samo domaćih ljudi, koje ja hoću da vidim izbliza, a treće jer se takav brod zaustavlja na sat, dva po nekoliko puta dnevno u svima većim i ma-

njim gradićima, tako da se na taj način doista može vidjeti čitava ova zemlja.

Ukrcao sam se na brod »Sigurd Jarl« od družtva N. F. D. S. (Nordenfjeldske Dapskibsselskab) i njime ću šest dana uz obalu od Bergena prema sjeveru do Hammerfesta.

Brod je velik, već prilično u godinama, sa staromodnim salonima od crvena pliša i petrolejskim svjetiljkama, u koje su montirane električne žarulje. vozi nešto malo putnika, dosta tereta i pošte. Imali smo na palubi neku burad, škrinje, vreće, po kojeg psa, pa čak i jednog konja, koji je putovao također u Hammerfest.

Imam minimalnu kabinu na bukaporti; uzak željezni krevet, vunen gunj i prsluk za spasavanje od pluta u jastučnici pod uzglavljem. Osim toga malen praonik, ogledalo, neke pločice, vješalice, sve u svemu par kubičnih metara. Ali tu se i

onako samo spava. Dani se provode na palubama. Hrane nas tipično norvežki maslacem, ribama, krumpirom i jagodama. I onda puno mlieka, na litre, ali malo hljeba.

Kapetan Grundt je neobično prijazan, ali govori samo norvežki i englezki. Ja kombiniram nešto njemački, garnirano s po kojom rieči iz norvežkog riečnika. Ipak se nekako sporazumievamo, jer su geografski izrazi prilično internacionalni, a mi uglavnom izmjenjujemo samo geografske pojmove. Na brodu su još dva častnika, i to prvi i drugi kormilar, pa onda strojari i nekoliko mladih mornara, koji sve poslove vrše u debelim vunenim rukavicama. Na zapovjedničkom mostu uz kormilara je stalno po jedan pilot, koji upravlja brodom između stotina hiljada otočića, rtova, plitčina.

Putnici se mnogo mienjaju, većinom od mjesta do mjesta. Izgleda mi, da sam tu jedini ja od »duge

plovitbe«; zato me je steward i smjestio kod zajedničkog stola kapetanu na desno.

Pod tim prilikama započinje ta šestodnevna vožnja na sjever.

Pristajemo najprije u gradiću Aalesund, a zatim u gradu ruža Molde na Romsdalsfjordu; to je mala topla sjeverna riviera, zatvorena golemim brdskim masivima. Ali onda zaplovimo u otvoreni Atlantik, nezaštićen otocima, i sve do Kristianssunda vožnja je prilično dramatska. Ja na koncu konca nisam nikakav pomorac niti amfibij, već čovjek sa sasvim kopnenim obiteljskim tradicijama. Pokoljenja mojih djedova orale su i drljale i sijale po cvetkovačkom crnom blatu i tjerale čopore svinja u žir po hrasticima. Moj je otac jedanput vidio more sa Trsata. A ja imam da se vozim po burnom Atlantiku. To se zove progres.

Popodne je bilo vedro i puno sunca, ali vjetar i valovi nepopustljivo luduju, šume i zvižde, a naš stari »Sigurd Jarl« skače po vodenim brazdama zajedno sa svojih hiljadu i šest stotina tona kao mlado jare. Volim malo ljuljanja, jer to me sjeća mladosti i američkih ljuljački po sajmovima zu karbit i orkestrione što sviraju »La Palomu«. Ali ovo je ipak malo previše. Naš tužni konj na prednjoj palubi težko pati od morske bolesti. Pa i nekoliko djevojčica isto tako. Ja sam ipak hrabro izdržao tih težkih par sati. Ali ipak, priznajem, kad smo se privezali čeličnim užetima uz betonirano pristanište Kristianssunda, ja sam izletio na obalu i pomilovao sam stopalom tvrdu i stabilnu majčicu zemlju.

Dalje više nije tako dramatski. Plovimo između školjeva i ostrva, sunce zalazi oko jedanaest naveče, sumrak se stapa i slieva s jutarnjim svitanjem.

Nebo i more se odrazuju jedno u drugom i mienjaju akvarelne boje. Ima mnogo kolorita, ali je drhtav i sasvim fluidan. Nema tu naših dalmatinskih krvavih sumračja, kad se vulkani žare po obzorjima. Atmosfera je diskretna i nerealna. Pejsaži variraju nevjerojatne mogućnosti na jednu temu: ovalni otok, čunjasti rt, strma uvala, kamene brdine, i more, more.

Drugo jutro smo na nekoliko sati u Trondhjemu. Stara katedrala Svetog Olafa mračna je igra romantike i gotike. Lice je grada već sasvim sjevernjačko. Pošta i telegraf su dva pojma. Dižem pismo na jednom kraju grada, a depešu moram predati na drugom. To mi nije sasvim jasno.

Vraćamo se kroz trondhjemski fjord, pa onda zakrećemo na sjever. Opet malo otvorenog mora, a onda gradić Rörvik na otočiću. Tu su već sasvim sjevernjački ljudi, ljudi stare mornarske pokrajine Helgeland, tamnije kose i smeđih očiju. Odjeveni su u crno, a svi nose kape sa kožnatim obodima. Gotovo kao da su uniformirani, ili je to takva narodna nošnja.

Prolazi mirna noć. To jest noć je samo na papiru, na kazaljkama satova, a za nju se zna i po razdiobi obroka. Plovimo u pun bieli dan.

Negdje oko jedanaest, u visini grebenastog otoka Hestmandö, pristupa mi kapetan Grundt, povlači rukom kroz zrak pravac i kaže:

— Polarcirkelen.

Prelazimo taj imaginarni krug. Na desno je golem go masiv Svartisena sa staklenim glečerima. Turobna vegetacija uz obalu strepi od zelenkastog leda u crnim visinama, koje su se nadvile i kao da će se strovaliti u nizine na male drvene crveno obojadisane kućice, kojima po krovovima trava raste, ali ne sebi na veselje, nego zbog izolacije.

Stoje tako dvije tri kućice, pa onda satima ništa, zatim opet dvije tri kućice, pa po koji parobrodić,

što na sjever prevozi prazne bačve i vreće soli; sigurno je negdje doluta-lo kakvo jato sleđeva, pa su ga uhvatili mrežama u kojem fjordskom rukavcu; razrezat će sleđevima utrobe, nasoliti ih, nabiti u bačve i onda poslati nekuda na jug. To se zove ribarstvo, od kojega tu ljudi žive uz stotine kilometara gole kamene obale.

Drveno pristanište Grönö ima ukupno dvije kućice i jedan magazin. Tu nitko ne ulazi ni ne izlazi. a naš brod stoji pola sata. To se zove logika voznoga reda. Gledam posljednji put Svartis; glečer se cakli visoko i daleko nestaje u magli i oblacima.

Plovimo oko visokog rta Kunnen; tu je kraj Helgelanda, a započinje krajina Salten.

Popodne: Bodö.

Gradić na širokim ravnicama zelenim, na kojima pače travu mašinama kose. Po obroncima okolnih bregova lutaju krave male poput

koza, pasmina bez rogova. A ima čak i krumpira, nešto i ječma. U jednom parku, to jest velikom prostoru usred gradiča, s puteljcima, posutim bielim pieskom, cvate čak nekoliko stručkova crnih maćuhica. Sunce je toplo, skidaju se ogrtači. Breze nemaju biele kore nego žućkastu, ali sve u svemu ovo je prava pravcata oaza s bujnom florom između crno modrih brdina, pjegastih od sniega i leda.

Gradić je topao i prijatan, čak i živahan. Tu je Hamsun u mladosti radio kao lučki radnik. Onda je otišao u Ameriku da postane skitnica, munjovozni kondukter i još koješta. Pa se vratio u Kristianiju, u kavanu Grand, i napisao mnogo toga. I još sveđ piše sve dublje i mudrije.

Žurimo se autom na brežuljak. Rönvikfjeld zbog nekakova »vidika«. Kako su ti vidici ozloglašeni, a kako su ipak vrlo često nezaboravni.

Da, u ovom bi se gradiću moglo dugo živjeti, i bilo bi prijatno. Ljud-

ska je rasa tu već kudikamo proporcionalnija nego na norvežkom jugu.

Parobrod zvoni, na pristaništu mali žamor, to znači da je za četvrt sata polazak.

Promatram jednu milu plavu glavu s velikim modrim očima. Samo nekoliko rieči. Ne razumijemo se, naravski. Ali ja gledam u te modre oči tako uporno, da me moraju razumjeti:

— Ja vas ne ću nikada zaboraviti.

Vrtim kapu u ruci, gledam na sat, ne znam ništa.

To je tren i duga vječnost, od koje ću živjeti možda još mjesece. A možda i ne.

Ipak saznajem ime: Helga.

Sunce sja, ja vrtim kapu, i ništa ne znam da kažem. Samo gledam tu spokojnu plavu glavu. Ona je rukom popravila kosu, i vidio sam na tankom prstu vjenčani prsten, sasvim uzki zlatni obručić.

Drugi znak zvona.

Govorim mojim jezikom, jer sad je i onako sve svejedno. — Helga, mene to ništa ne smeta, ja nisam ljubomoran na vašeg muža. Samo mi je malo žao za vaše modre oči.

Treći znak zvona. Već drugi kormilar oštro zviždi na svoju malu zviždaljku, a to je znak da se odrieše užeta sa stupića na obali.

Vraćam se na brod kao u krletku.

Zbogom, Helga.

Penjem se na najvišu palubu i naslonim na ogradu. Brod odmiče i okreće se sam oko sebe.

Mašem, mašem rubčićem.

A onda jedna tanka ruka dolje na obali sasvim malo i lagano odmahne. Ali meni je i to dosta za čitav današnji dan, koji će potrajati vrlo dugo, jer sunce tu više ne zalazi.

Glavno je, da je negdje netko i meni odmahnuo, i da opet jednom nisam nestao kao osamljena skitnica.

Zbogom.

Vijori moj rubčić, a gradić ostaje sâm sa svojim malim radostima

i brigama izpod šiljatih drvenih krovova, i iza staklenih prozora. Uostalom, tako je živio jučer, tako će živjeti i sutra, a sasvim mu je svejedno, da li tko ovako ovuda proputuje.

»Sigurd Jarl« je okrenuo pramac ravno na sjeverozapad, kroz stotinu kilometara široki Vest-fjord, ravno prema Lofotima, koji u daljini zatvaraju obzorje kao nazubčani ledeni plavičasti zubi. Toliko je sunca, da se sve čini da putujemo na jug, jer neprestano plovimo ravno u sunce.

Svi zubi bregova na otocima u sniegu i zavijeni u oblake. Dešava se najrazkošnija koloristička igra prodiranja sunca kroz oblake, pa onda refleks svega toga u morskoj plohi, žutoj poput okera. Po moru pluta nekoliko ribarskih brodica, bacaju se amo tamo bieli neizbježni galebovi, a onda se pojavljuju i crne divlje morske patke, koje se spuštaju na vodu razkrečenih nožica i

izpruženih kljunova kao **hidroavijoni**, pa onda odjednom zarone i nema ih čitave minute natrag.

Približujemo se bregovima, ili oni nama.

Naš zdepasti brod oprezno vrluda između malih nizkih grebena i za čas baca užeta na pristanište.

To je Svolvaer, glavno ribarsko mjesto na Lofotima. Tu se tri mjeseca u najranije proljeće nahvataju milijuni ribe, a onda se ne radi ništa.

Cio je gradić na obali, gleda diskretno-radoznalo na naš brod; to čekanje brodova jedina im je razonoda sada u ljetu. Ali za čas se svi razilaze. Idu spavati. Blizu je ponoć. Zbog toga, ma da je pun bieli dan, mora se u krevet.

Kapetan mi je pokazao daleko u brdinama kućicu crvenu kao cinober. Neka idem tamo, zbog vidika. Onamo i natrag je sat i po hoda, ravno cestom. To je Trollhögdö. Možda će se gore dobiti toplog mlieka ili što slično. Pa dobro.

Prolazim kroz usnuli gradić, i samo tu i tamo susrećem u pustim ulicicasa po kojeg tihog čovjeka. Svi su prozori zatvoreni, ali iza stakla ima mnogo lončića sa crvenim i bielim pelargonijama. Sve su kuće od drva, obojene žarkim bojama. A na mnogim krovovima i opet raste trava.

Na jednom je uglu prilieplјen plakat, kojim se javlja građanstvu, da će u nedjelju naveče ovamo stići, na svojoj turneji kroz sjever čuveni cirkus Börnö; na programu je Turčin Ben-Minaret, koji guta vatru, Fröken Marjanka umjetnica na trapezu, te »klovner og humoristiker«. Strašno mi je žao, što ne mogu ostati do nedjelje, da vidim da li se stil i tradicija maneže drže i pod ovim klimatskim prilikama. A i taj humor bi me jako interesirao. Ali danas je tek petak, a gdje ću ja biti u nedjelju!

Idem sve dalje iz gradića. Cesta vijuga oko zalivâ, na kojima su podignute drvene skele za sušenje ribe.

Ima i po koji vrtić. Onda opet kućica za kućicom na malim pećinama, okrenute licima prema moru.

Jedna tamno smeđa velika kuća sa staklenim verandama i balkonima napola je sakrivena u malom parku od gustih breza i crnih četinjača. Na dugačkoj motki uz kuću podignut je barjak kraljevine, crven sa modrim krstom. U kući gore svietla iza zelenih zaslona. Čuje se gramofon, onda malo klavira, pa čak i nešto kao smieh. Zacielo kakav bogati eksporter nešto slavi ovako dugo u bielu noć. A možda je imendan njegove kćerke, kad su barjak podigli na jarbol; takvi su tu običaji.

Naslonim se na nizku drvenu ogradu i slušam. Dugo već nisam čuo glasbe, pa makar to bio i gramofon.

Zagledao sam se u prozore kroz brezovu bašču.

Odjednom iztrči iz verande nekoliko mladih djevojčica, a za njima

jedan debeo ćelav star gospodin, glave crvene i gole kao u purana. On mlati rukama i otvorenim ustima hvata svjež zrak. Djevojčice nešto viču, vuku ga za kaput, skakuću oko njega, a stari se brani i rže kao da imitira kakvu dobroćudnu životinju. Možda je sve to kakva šaljiva družtvena igra.

Odjednom opaze stranca na cesti iza njihova plota, kako zuri u njih. Stanu, ušute, gledaju me malo strogo. — Stanka.

Onda se okrenu i vrate u kuću, polako jedna za drugom, bez rieči. Stari gospodin sa crvenom glavom gleda me vodeno, melje nešto debelim jezikom, malo pijano i lieno odmahne rukom, pa se onda i on vrati u kuću. Zalupe vratima verande, stakla zveknu, a iza prozora se naglo spuste neprozirne zavjese. Gramofon umukne. Šta se sve to tiče stranca na cesti.

Pa ništa, nije prvi put, idem dalje.

Ponoć je, biela ponoć.

Rosa je nahuknula cestu. Ima dosta zelene trave, u kojoj se žuti maslačak, a viđa se i po koji b'eli cvjetić biljke imenom ivančica.

Vijugam oko malih zaliva, prelazim neke drvene mostiće, zaobilazim pećine, cesta se diže. Onda kratak strm puteljak između grmlja borovice, ugažen u zemlji crnoj kao čađa, najmasnijem humusu, što sam ga ikad vidio. Napokon sam gore, kod drvene kućice premazane žarkim cinoberom, na Trollhögdö.

Ima neka prazna terasa sa stolićima i stoličicama. Stežem čvršće ogrtač, jer studena rosa fino pršti kroz zrak i prodire pod kožu.

I tu gledam veliku igru prielaza sumraka u jutarnje svitanje, koja se odvija nekoliko minuta lievo i desno od kazaljke na satu što pokazuje ponoć.

Svolvaer je duboko dolje na otočićima u uvali. More je sasvim svietlo. Strmi bregovi fantastičnih šiljaka u sniegu. Čarobni su ti Lofoti.

Onda pola jedan.

Dešava se sasvim ozbiljno izlaz sunca. Na jednom planinskom zubu odjednom velika pjega biela sniega plane transparentno ružičasto. Rubovi oblaka oboje se vatrom užarena željeza. More dobije boju zrela žumanjka. To se ne da opisati, a nekmoli fotografirati. To je noćna zora na Lofotima, pojam ravan aksiomu.

Ipak se treba vratiti.

Spuštam se natrag istim putem. U nekim dubokim uvalicama ribari vade malim gustim mrežama izpod kamenja one sitne ružičaste morske račiće s nevjerojatno dugačkim brcima. Po klisurama spavaju galebovi zabovši kljunove pod krila.

Prolazim opet kraj one tamno smeđe kuće u brezovu parku; ona je sasvim utihnula. I barjak su skinuli s jarbola. Ponoć je prošla, i sad tu više nije ničiji imendan ni rođendan.

Idem kroz tišinu. Svileno nebo žari se zlatom i crvenilom. Maglene

koprene kidaju se oko oštrih sniežnih zubi na bregovima. Horizont je tako daleko, da mu se kraj i ne naslućuje. Čudan je taj sjever.

Ulazim u prve uličice, među redove zaspalih kuća. Na »Sigurd Jarlu« zvoni zvono i javlja, da je za četvrt sata polazak. Pretrčim zadnjih petsto metara i hvatam brod. Kapetan me ne pita ništa. Vidi mi u razrogačenim očima, da sam nešto vidio.

Ono malo putnika otišlo je spavati. Meni to nije ni na kraj pameti. Idem na pramac broda. Tamo se muči u svom uzkom oboru onaj turobni konj, sav obijen daskama kao kakav klavir, tek mu glava izviruje, a na nozdrve mu suklja gusta para. Ne može se kretati, i u krupnim očima mu leži duboka apatija.

Osim konja i mene na provi su, sasvim napried na kljunu broda, još dvoje. Neki mladi američki par na bračnom putovanju, gotovo djeca. Imaju dvostruke rukavice, krznene

ogrtače. sportske kape i dva izvrstna svjetlopisna aparata. pa mahnito snimaju lievo-desno; samo zapori na objektivima oštro kvrcaju. oni šute, a šareni škotski šalovi vijore im na vjetru.

Ona je tako divno ružna, kako može da bude samo jedna Mrs. Ima tamno crvenu kosu. djetinje ručice, zelene oči, a čitavo joj je lice poštrcano smeđim pjegama kao kavom. Te se pjege šire čak i na očne kapke i na usnice. nevjerojatno. On, Mr. Jule E. Stocker, ima veoma komplicirane naočale, pa se čini, da mu oči nisu u redu. Napravilo mu je to pjegavo žensko diete jučer scenu pri ručku zbog nekog svjetlopisa, pa je otišlo gore u kabinu, tik iza juhe. Ni on nije dalje jeo, samo je nešto žvakao, a nikako da proguta. Onda je ustao, uzeo jedan tanjir, stavio na njega komadić mesa i krišku krumpira, polio to sosom, a onda uzeo i njen ubrus. Priskočio mu je steward, ali on ga je leđeno odbio i odnio taj tanjur preko strmih stepenica sav crven gore na drugu palubu u njenu kabinu. Tako se ta američka djeca igraju braka. Uostalom, kao svagdje.

Da, hladno je jutro, a sunce peče bolno u zjene. Osjećam da sam blied i da su mi oči malo upaljene. Odviše je svietla. Ali ne, ne idem spavati.

Ulazimo u uzki kanal između otoka Östvaagö i Hinnö; to je čuveni Raft Sund, glavna morska cesta između Lofota. Nevjerojatno se brzo mienja gigantska scenerija bregova, izpod kojih na komadićima trave šuti po koja osamljena kućica. Brod polako vijuga između ovih fantastičnih kamenih kulisa, koje su tako nevjerojatne u bojama i oblicima, da im čovjek gotovo poriče prirodni obstanak. Kakve su se tu geoložke revolucije morale zbivati, dok su se izkristalizirali ti grebeni i provalije, razderani i kao dinamitom izkidani,

a koji se svi zajedno zovu Raft Sund.

Negdje na polovici otvara se nalievo pogled u pravi tunel, gdje se vrhunci u visinama gotovo dotiču, nagnuti jedan prema drugome, a tanki vijugavi trak vode između klisurina prieteći je crn. To je vrhunac lofotske dramatike, — Trollfjord, divlje sâm i neprijateljski.

Iza zubatih vrhunaca svaki čas zablista užareno sunce i udara u oči kao oštar nož. To već boli. Oči trebaju mraka, odmora. Šumi mi u glavi, a u grlu mi je gorko; peku me cigarete i studeni jutarnji zrak.

Izlazimo iz Sunda i u daljini, na rubu otoka Hadselö, zabiele se kućice gradića Stokmarknes. Tamo ćemo biti oko pet. Sada je četiri. Ipak bi trebalo malo počinka.

Silazim pod palubu, u kabinu, i sad treba da dočaram noć i mrak. Spuštam na staklenu kružnicu prozorčića onaj debeli težki gvozdeni poklopac, zavijem ga šarafima, prevučem preko njega i preko vrata zavjese. Ali sve uzalud. Dan prodire u kabinu, tko zna odakle. Možda kroz drvene stiene ili pod ili strop. Ne, tu više nema noći.

Ipak su me kasno prije podne jedva probudili, kad smo već pristali u Harstadu. Hiljadu stvari bi se moglo reći o tim gradićima, i o svakom nešto drugo, ma da su na oko isti. Svud isti magazini na obali s reklamnim pločama: Viking Melk, Langaards Tobak, Tiedemanns Tobak, — biele cisterne petroleja, skladišta ugljena, onda pusta uličica u kojoj je »Kaffistova« i »Bankkontor«, kiosk sa cigaretama i lokalnim ribarskim novinama, Grand Hotel i Hotel Norge, drvena crkvica sa dimnjakom mnogo višim od tornjića, »Svanenapoteket« sa razkriljenim labudom na cimeru, konzulati s grbovima nevjerojatnih tropskih zemalja, zatim po jedan »barber«, »skomaker« i onda pekar, koji pro-

daje hljebčić kruha i bočicu voćnoga soka. Uviek samo to i uviek isto.

Svagdje na obali ljudi u crno. U bergenskom predjelu prevladava polucilindar, koji nose čak i lučki radnici. U Trondhjemu slamni žiradi pače s raznobojnim vrpcama. Ovdje na sjeveru samo suknene kape s kožnatim obodom. Tako vani folklor u obliku narodne nošnje viđa se samo na jugu, u Telemarki i na Hardangeru. Sjever gasi boje i fantaziju za ornamenat.

U Harstadu su nam na palubu natovarili jedan samovoz i jedan bielo lakiran uzak lies sa zlatnim bordurama. I nadpis je na njemu, za djevicu Olgu, kojoj je bilo šesnaest godina, prezime sam zaboravio. Taj lies putuje sad s nama i sa svima ostalim stvarima, a negdje na sjeveru već ga čeka izkopani grob i nečije suzne oči.

Susrećemo mnogo brodova; tako je projurila pored nas i velika bergenska luksusna jahta »Stella Polaris«, koja vozi smokinge, šampanjac i vlastiti jazz nekud na Island, Svalbard, kojekuda. Na palubi siva krzna od srebrenih lisica i bieli sweateri. Ali meni je miliji moj krumpir na »Sigurd Jarlu«, moj konj i dva psića i dobri ozbiljni norvežki ljudi nego ovi bezsmisleni izleti bez razloga i svrhe.

Prošli smo Solbergfjord; to je već kompleks otokâ imenom Vesteraalen. Lofoti su nam daleko iza krme. Opet neki sund između bregova, i onda gradić Finsnes.

Znam već unapried, da je gradić malen. No, tome ne treba naročitog znanja zemljopisa. Samo malo promatranja, i to ovako.

Kad smo se u Bergenu ukrcali, bila je tako zvana promenadna paluba pokrivena dugačkim sagom okolo naokolo. Bio je to sasvim prost sag, kao od pletena konopca, ali čim smo ostavili Bergen, smotali su ga i sakrili. Dva dana smo hodali po golim daskama, često čak i ma-

lo sklizkim. Onda sam ga pred Trondhjenom odjednom našao razmotana. Poslie su ga opet spremili. Tako sam malo po malo svetom empirijom došao do spoznaje, da je taj sag namienjen u dekorativnu svrhu samo većim gradovima. Finsnes je očito malen, jer sagu ni traga.

Isto tako štede i s barjakom. Imamo velik državni barjak, crven sa plavim križem, a u sredini mu je žut savijen poštanski rog. Taj je barjak pohranjen u nekoj škrinjici na krmi, a izvjese ga uviek tek onda, kad brod zatuli pred ulazom u luku. Čim odmaknemo iz luke, opet ga spuste, saviju i spreme. To je štednja. Jer da visi bez prestanka, razderali bi ga u krpe svaku sedmicu vjetrovi.

U Finsnesu su iztovarili onaj bieli lies i jedan auto, a utovarili drugi; konj se vozi dalje. Opet drveno pristanište i svega sedam kućica. Da, nema Grand Hotela, začudo. Tu se taj etablissement zove Hotelet Central.

Dalje na sjever, opet kroz ravnu blistavu morsku cestu između ostrva. Križamo se sa čitavim flotilama švedskih lađa, što brode na jug, prenakrcane na palubama piljenim drvenim daskama, tako da im jarboli i dimnjaci strše sasvim bezpomoćno iz toga tovara. To je rusko drvo, namienjeno Englezkoj i Danskoj, kome li, a prevoze ga iz Murmanska i Arhangelska kroz Bielo i Ledeno more oko Nordkapa samo ovih par ljetnih mjeseci, kad sjeverne luke nisu zaleđene. Tako čovjek stvarno vidi sablast dumpinga na djelu.

Predvečer se pomalo sprema nešto kao oluja; pratnja galebova iznad krme uznemireno klikće, a glasovi su im nalik na ćurlikanje mladih purana. More je posivjelo kao star mutan kositar. Oblaci su sasvim nizko. Ali sunce se negdje ipak probija, i jedna zraka pada daleko na jugoistoku na jedan snježni vrhunac. To je jedini komad boje na čitavom obzorju.

Ipak smo izmakli buri, ali izgubili sunce i ušli u nešto sivo i neodređeno tmurno. Ne, nema više onih lofotskih duginih boja i onog neopisivog spektra.

Tromsö kao sve do sada, samo u većemu, to jest najvećemu; jer on je najveći grad na ovom sjeveru. Unatoč tome sav je od drva, a ima svega samo nekoliko kamenih kuća.

Storgade je doista velika ulica, na kojoj se vrši čak nešto nalik na večernji korzo. Čak je i popločena nekim uzkim kamenim pločama, ali to je obična optička varka, jer te su ploče prilično gurave i neravne, pa palci u cipelama znatno stradavaju, a i stabilnost čitvog organizma dolazi svaki čas u pitanje.

I opet Grand Hotel, konzuli i razkriljeni labud iznad apoteke. Ali i neki mali park, pače s minimalnim vodoskokom, samo bez cvieća. Cvieće je tu samo u prozorima.

»Sigurd Jarl« krca ovdje ugljen, jer on ide još vrlo daleko, oko Nordkapa i Čordaš i Varjag Njarge, na iztok do gradova Vardö, Vadsö i Kirkenes. Zato tu i stojimo gotovo četiri sata.

Grad sam već prešao nekoliko puta uzduž i poprieko. Šta ću sad, jedna je stvar neibježna, a to je tako zvani izlet u logor Lapa, koji ljeti iz Finske i Švedske dolaze čak ovamo na more sa svojim sobovima. Ja znam dobro, da je ta stvar s Lapima pomalo namještena za »turiste«, i da je to odprilike isto kao kad se u Italiji plaća ulaznina za gledanje slika, u Parizu pije skupo kiselo vino da bi se vidjeli tobože pravi apaši, a u Španiji prave orignalne gitane.

Dakle sam podpuno spreman da budem nasamaren, ali baš zato, što idem tome u susret podpuno sviestno, nekako mi je lakše pri duši.

Tromsö je na otoku, i najprije se vozimo preko uzkog sunda motornom lađicom na obalu. Tamo već če-

kaju samovozi, pa vožnja uzkom cestom kroz dolinu Tromsdalen nekoliko kilometara među brdine, uz malu rječicu i nizke breze.

Na jednoj je čistini taj logor. Lapi tu stanuju u okruglim malim kolibama od kamenja i zemlje; u sredini je ognjište, a dim izlazi kroz otvor na vrhu zemunice. Oko ognjišta su sobova krzna, na kojima sjedi čitava porodica od djeda pa do unučadi, sjedi oko ognjišta i zaudara. Njihovi mali kudravi psići reže i kese zube, ali samo onako, za šalu. Žene nešto šiju i rade. Izprva se čitava familija drži jako ozbiljno, kao da stranca i ne prima do znanja. Vrlo dobar trik, da bi se povećao interes. — Oni su nizka rasta, mongolskih fizionomija, imaju kožnate hlače, plave kapute i kape s nevjerojatno velikim crveno-žutim kitnjastim resama. Tako su odjevena i djeca, koja su uostalom vrlo vesela i nimalo plašljiva. Sve skupa u živim bojama izgleda malo ciganski.

Onda započinje trgovina i cincarenje. Oni izvlače čitava brda sobovih krzna, sivih i bielih, i traže nešto, što iznosi odprilike sto kuna. Dakle nije skupo, samo kud bi čovjek s tim kožama na dugačku putu. Nude cipele od krzna, pa rukavice, noževe od sobove kosti, sve koješta, i gotovo u bezcienje.

Sa mnom su dva Niemca i ti kupuju, fotografiraju, kupuju u bezkraj. To im je veliko veselje, a ne manje jednom starom Lapu, koji tvrdi, da ima osamdeset godina i da će doživjeti najmanje stotinu, a zaudara na rakiju da je milina. On je čak prodao za ekvivalent od nekoliko decilitara rakije svoj stari prilično liep nožić sa koštanim držkom i dekorativno izrezbarenim tobolcem. Skinuo ga je s rođenog pojasa i naprosto prodao. Ali onda ga je morao natrag zataknuti. Niemac ga je slikao, pa ga tek onda definitivno preuzeo imajući u kameri dokaz za originalnu provenijenciju predmeta! Ne, nije ni Lapima tako

lako s tim njemačkim turistima. A onda konačno sam se i ja dao nasamariti pri punoj sviesti i kupio jedan par malih dječjih cipelica od tuljanove kože, obrubljenih krznom sjevernog zeca, koje će se doskora moći upotrebljavati.

Moji su slučajni suputnici prezadovoljni, jer se ovi pravi pravcati Lapi namještaju pred svjetlopisne objektive rutinom slikokaznih glumaca, — Lapi su zadovoljni jer su napravili dobre poslove, a čak je i šofer samovoza zadovoljan, jer mu je jedan Lap u ime provizije odrezao i poklonio komad crne i začađene sobove šunke.

Pa dobro, vidjeli smo i to, i vraćamo se natrag u Tromsö. A onda opet dalje, još dalje na sjever.

Naveče — bila je to subota — odigrala se na brodu tobože mala nekakva kućna zabavica, koja je bila jako norvežka, a i sasvim malo bezazleno smiešna.

Započelo je tako, da su iz jednoga malog salončića na gornjoj palubi — širokog kao dva željeznička kupea — iznieli stolove i stolice, pa se pojavilo nešto kao prostor za ples, sa kožnim divančićima uza stiene.

Našao se neki star prilično promukao gramofon i nekoliko ploča s originalnim domaćim skladbama kao »Til Nordkap« i »Helgeland Vals«, pa onda kojekakvi »šlageri« iz doba prvih početaka zvučnih slikopisa.

Išlo je sprva vrlo polako i težko, dok je tom norvežkom družtvancu uspjelo da se konstituira i da se zagrije.

Kapetan Grundt je obukao novu plavu bluzu sa zlatnim gajtanima, a očigledno udesio i frizuru. Onda je pristupio naš brodski šef pošte Hille, koji je — čini se — velik gospodin, jer ga vidim kako ruča u salonu prvog razreda. Onda jedan strašno visok gospodin s jajoliko produženom lubanjom, prezimenom Övregaard. Pa onda jedan vrlo ma-

len gospodin sa ptičijim profilom i brčićima od sedam nakostrušenih dlačica imenom Brekke. A u jednom kutu stisnuo sam se i ja, uz poštara, koji voli da razgovara s putnicima strancima, kako mi sâm reče.

Našle su se i dame. Tri mlade gimnazijalke — mala Esther, crvenopjegava Martha i dugačka Ingeborg — putuju iz raznih gradova na sjever u kojekakve razne gradove. One su čitavo vrieme zajedno na palubi i izprva se strašno nećkaju, ali kapetanu i poštaru ipak uspije, da su ušle u salon. One vide, kako im je tu družtveni položaj visok, i drže se kao prave pravcate male dame.

Najprije se mirno sjedi četvrt sata na kožnim divančićima oko stiena salona.

Svakih pet minuta pada po jedna rieč: kakvo li će sutra biti vrieme, naravski. Poštar daje silno stručne meteorološke prognoze kao da je bar kapetan. A kapetan dostojanstveno šuti.

Onda navijaju gramofon i odplešu jako ceremonijalno nešto, što se sastojalo od par minimalnih koraka oko svoje osi.

Pa onda opet stanka. Da, svakako ima nade u liepo vrieme. Ta sada je puno ljeto, zaboga.

Zatim drugi ples.

Onda odnekale iz podpalublja izkrsne u nekoliko boca gorko vodenasto norvežko pivo, koje se raztače u čaše velikom ozbiljnošću i izpija uz sasvim tihi »skaal«, bez kucanja.

I sada se stane ritmički izmjenjivati pivo i ples, kroz prilično mnogo vremena. Zajedno s tim raste tempo razgovora, i zabava je za čas u »punomn jeku«.

Gimazijalke se smiju i veselo gledaju u taj divni život oko sebe pa onda pokušavaju da govore kojekavim stranim jezicima, jedna izpravlja drugu u gramatičkim pogreškama. a to je jako veselo i smiešno. Ipak je to za njih velika stvar, da ovdje sjede i zabavljaju se kao prave odrasle dame s tolikim

velikim ljudima, od kojih neki čak imaju zlatne gajtane na rukavima i zlatne poštanske trubljice u zapućcima.

Opet serija piva, pa ples, pa pivo.

Djevojčice su iz raznih gradova. Dugačka Ingeborg tvrdi da je najljepši Tronndhjem, crvenopjegava Martha to isto za Harstad, a mala Esther Gioever živo dokazuje, da nema ništa ljepše no što je gradić Melbo na otoku Hindö, u južnim Vesteraalima. Pokazuje rukom, kako tamo veliko drveće raste, i kaže da je sve, sve, sve zeleno. A zimi ši, bajoslovni ši. Oh, tako je veselo u njenom Melbu, kaže ona.

Ja ga nisam vidio, jer smo ga mimoišli ploveći iz Raft Sunda negdje oko pet ili šest ujutro, ali sve rado vjerujem toj maloj smeđokosoj Esther, kad to nju toliko raduje.

Ne znam po koji put se u gramofonu okreće ista ploča »Til Nordkap« i ne znam koliko su već praznih pivskih boca nagurali pod divančiće; tamo ih je već čitavo skladište. Na sreću se na bradu ne toči rakija »akvavit«, jer tko zna šta bi bilo, kad je već pivo sa dva procenta alkohola ovako povisilo temperaturu. Samo kod mužkaraca, dakako, jer djevojčice piju neki sladkasti norvežki sok imenom »brus«, a onda se čak odvažuju da pripale i koju cigaretu. Ali i one su crvene, zadihane, ugrijane.

Onda se zabava uzpinje na vrhunac: šaljive solo-točke, improvizirani kabaret.

Najprije ustaje poštar Hille, znoj ga je oblio, oči mu se kriese, ovratnik ga očito tišti. On dugo i obširno pjevucka nešto u parlando recitativu, dubokim guturalnim vokalima. Drži se podpuno ozbiljno, ali svaki čas ga prekida smieh i pljesak; pa to je silno smiešno, ma da je norvežki. — On je gotov, a družtvo ne zna, kako da izrazi svoj uzhit. Izgleda da je postigao velik uzpjeh. I ja sam zanesen, ma da nemam pojma, zašto. Ipak mi nekako objasne, da je to bila strašno šalji-

va i vesela pjesmica o pastoru na bračnom putovanju. Aha, dakle tako, ha-ha! Smijem se naknadno, i sad se svi smiju meni. — Pastor na bračnom putovanju, dobro, izvrstno, ha-ha-ha. . . .

Prođe serija kave, pa pivo, a onda vade lule, crne lule i crn duhan, jedak i ljut, mene grize za oči i nepce, ali dame se drže hrabro. Tako se zacielo kod njih kod kuće puši, a čitavu se zimu ne otvara prozor.

Onda druga točka.

Ustaje mali gospodin Brekke sa ptičjim profilom i nakostrušenim brčićima, ide u sredinu i gleda važno oko sebe. I svi njega gledaju, šta će to sada biti.

Onda on počinje da se smijucka razvukavši sasvim malo lice, tako da su mu brčići sasvim zašli u dugački nosić. Smijucka se najprije tihano i sitno: pi-pi-piiii . . . Onda dolazi gradacija: pu-pu-puuu-u . . . Polako prelazi u sve jači smieh, skviči kao prasence, rokće, klikće, grakće, ukratko proizvodi nevjerojatan niz glasova. A sve to u uztrajnoj gradaciji, kroz čitave dugačke minute.

Družtvo se izprva samo oduševljavalo, ali odmah se pokazalo, da je smieh doista zarazan.

Ipak sam ja prvi započeo, sretan da bar to razumijem, zamnom djevojčice, a onda malo pomalo svi ostali. Sve nas je obuzeo smieh.

Dugački gospodin Övregaard je naprosto stradao. Uhvatio ga je iznenada pravi grč smieha, te se je zagrcavao, kašljao, davio, liegao na divan, hvatao se za trbuh, tresao glavom:

— Hi, hi, hi-i-i-i . . .

A mali Brekke proračunano tek sada tjera stvar do ekstrema i ne popušta:

— Ho, ho-o-o . . . He, he, he-e-e-hehehe!

Dugački Övregaard će svisnuti. Baca se amo tamo kao da ga tko nemilosrdno škaklje, muči se i znoji. Grozno prevrće očima. Onda čak sklapa ruke i kretnjama moli, da se prestane. Htio bi ustati i pobjeći, ali ne može, samo se savija od mu-

ke. Jedva diše. šmrca suzama, zatim grči šake i udara stopalima po podu. Izgleda da će mu prsnuti ta jajolika glava, i da će odjednom žumanjac poteći po prsluku i kravati.

Svi se sad smijemo ovoj žrtvi igre; onaj je mali inicijator sa ptičjim profilom zvrk zavrtio, pa sada već igra samo sporednu ulogu. Glavno je lice postao ovaj jajoliki, koji je već sasvim na rubu propasti.

To je sve trajalo tako dugo i bilo je zapravo tako naporno i pretjerano, da je ipak moralo prestati.

Prestalo je naglo, odjednom kao prerezano.

Svi brišu znoj i duvaju kao da su pola sata trčali uzbrdice.

Oh, ohoooh! No tako nešto, tako nešto!

Mala stanka.

Ali stvar još nije gotova. A, ne. Imaju i drugi da nastupe, nego, dakako! To je obća želja.

No sad već ide mnogo brže, ali

nije više tako jako zabavno kao ove dosadašnje točke.

Dugački Övregaard se lako izkupio. Izvadio je iz džepa snop igraćih karata, pa ih rutinirano promiešao svojim tankim mekanim prstima nalik na nekuhane hrenovke, i onda pokazao nekoliko prastarih trikova. — Zamislite, molim, voer saa god, jednu kartu. — Snip snap smre, sure pure baselure, i — molim — evo je!

Djevojčicama je i to bilo sasvim nešto novo, pa su zadivljeno pljeskale, a to je dugačkom davalo hrabrosti, pa je tjerao dalje. Izvukao je poštaru iz džepa karovu damu, našao pod gramofonom pikovu osmicu, u ženskoj kosi tref asa, — karte su samo letjele po salončiću kao u kakvog mađioničara. No, i s tim je bilo skoro gotovo.

Kapetan Grundt je hors concours, i sad odjednom padne poštaru na pamet, da je zapravo na meni red. Da, da, sad treba i ja da pozabavim društvo.

Ne, ne, to je sasvim nemoguće, već zbog jezika, kojemu ja nisam vješt . . .

— Ali ne, — svi navaljuju na mene i traže nešto, a ni sami ne znaju što.

Ja se hrabro i odlučno branim, odgađam stvar kavom i pivom, pa onda s najvećim interesom izpitujem, kako se norvežki kaže ovo, a kako ono, i sve skrećem nekud na geografiju.

A, ne-ne, ne puštaju me! Od mene se uporno traži solo točka. No, napred! Napred!

Pomalo osjećam, kako sam ugreznuo u očajni položaj. Tako mi i treba, kad sam se htio zabavljati s Norvežanima. — Ponajprije nastojim da dobijem vremena. Brišem znoj, nudim cigarete lievo i desno, idem gramofonu, navijam ga, mienjam iglu, tobože tražim novu ploču, a sve mi se čini, da se to ne će po mene dobro svršiti.

No, dakle, napred! Napred!

Ali šta?

Malo se dogovaraju, a onda traže da pjevam.

Oh, ne, ne, ja nikada ne pjevam.

Pa neka plešem narodni ples!

Izvrstno! Da, to bi bila sjajna ideja! Mi imao krasne živopisne narodne plesove. Oh, uobće, naš narod, naš folklor, narodne nošnje, narodni vezovi, naše tradicije, naše novogradnje, naši bieli gradovi, naše stočarstvo, naše kolo i naš drmeš... Ne, ali nikada se ne pleše solo. Za tu je stvar potrebno u najmanju ruku dvoje. A, da nas je dvoje, bar još jedna dama iz naših krajeva, tu bi se dalo pokazati i odplesati koješta. Ali ovako! Žalim, jako, iskreno i od srca žalim.

Al, ne puštaju me, ne puštaju pa ne puštaju.

Dakle sam gotov, blamiran, propao, osramotio sam i sebe i narod i zemlju i folklor. — — —

Ali ne! Čekaj, čekaj!

Odjednom se munjevito dosjetim, kako sam se ovako isto jednom već blamirao u nizu sasvim ekvivalentnih osjećaja, počevši od crvenila,

znoja i zbunjenosti, pa do bezpomoćnog odmahivanja rukom.

Samo gdje je to bilo?

Da, znam! — Bilo je u Parizu, prije mnogo godina, kod neke dobre gospođe Bouissonouse. Da, tamo je bila sasvim ista situacija, samo u francuzkom izdanju, uz gali-čizme.

Heureka! Ja sam spasen! Sjetio sam se!

Bio je onda tamo i onaj šaljivi japanski slikar Fudžita, s naočalima i mastno crnom kosom preko čela. On je u sličnoj situaciji, da spase narod i zemlju i folklor, stao **na glavu** i nekako se smiešno žonglerski vrtio nogama i rukama oko sebe, a uz to je imitirao lavež maloga psića.

No, na to se ja ne mogu nikako dati. Ta gdje sam ja do toga!

Ali Fudžita je pokazao još nešto, što mogu i ja.

Nastupam dakle na sedamdesetom stupnju sjeverne širine sa starim japanskim trikom, koji se sastoji u tome, da se nekako izpre-

pletu prsti, pa se onda čini, kao da se desnom rukom naglo odkinuo palac lieve, i onda se stavio natrag. Izvrstna, gotov jezovita varka.

Učinim to dva tri puta lievo desno, i — — — i vidim, da sam postigao sasvim nenadano golem uspjeh.

Pa to je neviđeno! Sjajno! Ah! Ah! Ah!

Traže od mene, da to još nekoliko puta ponovim, i ja lomim taj svoj lievi palac, pa ga onda opet stavljam u zglob na njegovo mjesto.

Preneraženi su i nikako ne mogu to da shvate i ja moram obširno da tumačim, kako se to radi. Molim, **evo ovako.**

Pokušava poštar, ali on je pijan. Mali humorista Brekke isto tako. Gimnazijalke imaju na prstima prstenčiće s nekim crvenim i plavim kamenčićima, pa ne mogu pri tome izvesti optičku varku, koja se sastoji u spretnom mienjanju prstiju lieve i desne ruke.

Ali dugački jajoliki Övregaard jedini je uzpio da nauči trik. Pa

naravski, kartaš je s gibivim i mekim prstima, on bi još koješta izveo.

Mala šutnja, a onda se sjete da i meni zaplješću. No dakle, ipak je spaseno sve.

Dim guši, pali u nosnicama, peče za oči.

Otvaramo jedan prozor, i sunce udari među nas zajedno s valom studena zraka.

Zavrnemo elektriku.

More slano miriše. Pola pet ujutro. Nekakve sivo zelene obale, more, obale. Tko zna, gdje smo. Sad se čitava ova noć još jače osjeća u kostima.

Kapetan ustaje. Svi ustajemo. Vidim, da se svi malo ljuljaju.

I onda su zapjevali. Nedjelja je ujutro, i ja mislim, da je to možda neka nabožna crkvena pjesma, jer zvuči kao psalam i ako malo korizmeno.

Odpjevaju, tobože unisono, ali svaki drugačije. No, pa baš svaki narod ne mora da zna pjevati. — Raztumače mi, da je to jedna jako

rodoljubna pjesma, o rođenom domu milom i dragom.

Ah, tako, tako. I opet sam se prevario. No, ništa, ništa. Nije mi ni prvi ni zadnji put.

No sad je subotnja zabava definitivno gotova. Družtvo se razilazi. Poštar Hille tetura nekud na pramac u svoj kontor, gdje mu sa stropa visi ležaj iznad vreća s pi-Brekke spuštaju se oprezno niz stesmima. Dugački Övregaard i mali penice u podpalublje, držeći se izpod ruke, i nešto objašnjavaju jedan drugome pretjerano živim kretnjama.

Crvenopjegava Martha i njena prijateljica Ingeborg iščeznule su u svoju kabinu.

Kažem maloj Esther laku noć i smijem se punom bielom danu.

Ona gleda na svoj mali sat oko članka lieve ruke, a onda uzdahne: Još pola sata.

Kako to?

Ona sad skoro izlazi. Njene drugarice putuju dalje, Martha u Vardö, a Ingeborg u Kirkenes. A ona

izlazi na jednom pristaništu prije Hammerfesta, u gradiću Skjervö. Da, za pola sata. Sad je upravo pola pet. Onda oko sedam ide dalje drugim parobrodićem, u Ulö.

Velik grad?

Ah, ne, na čitavu je otoku samo jedan »gaard«, — nešto kao majur, — i dvije porodice. Tamo će ostati na praznicima mjesec dana. Kupat će se pače, ako bude liepo vrieme. A možda će i biti liepo vrieme. A onda će se opet vratiti u Melbo. Pa onda . . .

Šećemo po palubi, jutro je studeno, sunce se bori s maglama, stroj brodski udara odmjereno i radi kao sat.

Ona veže svoj šareni šal oko vrata, čvršće navlači beret preko svjetlucave smeđe kose, kopči ogrtačić.

Ah, kako je to bilo liepo večeras, kako liepo! Ona će o tome pripoviedati u Ulö-u i Melbu, i ne će joj vjerovati, da se toliko plesalo i smijalo i zabavljalo. Oh, kad će opet biti tako liepo?

Parobrod zaokreće oko rta na nekom otočiću. Svi na brodu spavaju, a on se tako žuri. Onda prieđe preko palube jedan mornar i izviesi na krmi barjak s poštanskom trubljom. Dakle smo već vrlo blizu.

Šećemo uztrajno gore dolje i šutimo.

Ja je nešto pitam, a ona me ne razumije i odgovara:

— Sivnten aar!

Ne, ne, nisam to pitao, ali sad znam da joj je sedamnaest godina. sedamnaest!

Petnaest-deset-pet minuta, pa onda nula i točka. Opet jedna točka na jednom pristaništu, kojega sigurno više nikad ne ću vidjeti.

Pristajanje se odigrava onako polako i oprezno kao uviek, ali tako strašno brzo. Čelična užeta lete na obalu i hvataju se omčama za debele stupiće, brod se naginje, na drveni gat, more šumi, kotrlja se drveni mostić na kotačićima.

Samo ona izlazi a ne ulazi nitko. Tu će malo pričekati, brzo će proći taj sat dva.

Iznesem joj kovčežić na obalu, pred magazin od drvenih dasaka. Stare poznate reklamne ploče. Viking Melk, Langaards Tobak, Tiedemanns Tobak. I nikoga na obali, ni žive duše. Da, rano je još.

»Sigurd Jarl« ide odmah dalje, zvono udara sva tri signala odlazka odjednom.

Skidam kapu i klanjam se duboko:

— Far vel, Esther Gioever!

Sedamnaest godina i vlažan modar pogled i malo razčupane smeđe kose izpod crvenog bereta ostalo je na obali pristaništa Skjervö.

Vratio sam se prebrzim koracima na brod i potrčao dolje u mrak u kabinu. Povukao sam zavjesu na prozorčiću. Ne, nisam se htio osvrnuti ni mahati maramicom i proživljavati ono polako otiskivanje broda od obale.

Ne, ne i ne!

Hammerfest.

Zaudara riblje ulje, hiljade osušenih bakalara visi na drvenim

skelama po dvorištima, na katarkama ribarskih brodica ovješene su rđaste mreže.

To je najsjeverniji grad na svietu. A tko zna, možda i nije tako. Svakako je sjever tu već izbrisao svaku vegetaciju, osim malo trave i mahovine.

Silazim s broda, ovaj put sa svojim kovčezima. Opraštam se dugo sa svojim slučajnim poznanicima. Oni idu dalje, a ja ostajem tu. Malo mi je žao. Ipak me je šest dana privezalo kojekakvim uspomenama s tim starim i malo nespretnim Sigurdom. Da, i onog ubogog izmučenog konja su ovdje izkrcali. Omotali su ga oko trbuha pojasima, podigli parnom dizalicom, ali kad je lebdio u zraku između palube i kopna, malo je smiešno zalomatao nogama kao kakav veliki smeđ kukac. No kad su ga spustili na tvrdo tlo, pokušao je čak nešto kao da zarže. Veselio se očigledno.

Moj je bivši brod za neko vrieme povukao čelična užeta i mostić,

stroj je proradio, a onda je izplovio. Kapetan Grundt i pilot stoje na komandantskom mostu i dugo me pozdravljaju držeći ruke na obodima bielih kapa. Ja im mašem, mašem. Vidim kako skidaju na krmi zastavu, brod skreće oko lukobrana, nestaje. No, pa sbogom.

Sâm sam ostao na obali sa svoja dva kovčega i ne znam šta bih. Na »Sigurda« više ne pripadam; drugi »Moskenes« doći će tek za sat-dva. Ni u Hamerfest ne pripadam. Čudno je to sa mnom i s tim mojim kovčezima. Sasvim smo u zraku, izvan prostora i izvan svega.

Ostavljam kovčege na pristaništu — to je Norvežka i tu ih ne će nitko ni pogledati, a nekmo li dirnuti — i idem u grad. Nema mnogo da se vidi. Nema razglednica, nema cigareta, sva su vrata zaključana. Pa da, nedjelja je prije podne, gotovo sam zaboravio.

Drvene kuće. Jensens Hotel, kaffistova, švedski vicekonzul, englezki počastni konzul, još neki konzuli

trgovine mirodija i prekomorske robe. Sve isto, samo još sumornije. Velika drvena crkva, prazna i hladna, samo nekoliko ljudi. Gore svieće. I peći su naložene. Na propoviedaonici stoji neki mladić, odjeven u dug crn talar, sa širokom bielom naškrobljenom ogrlicom. Drži propovied i čak nastoji da u stvar ulije malo patosa. Ne razumijem ništa od svega.

Vani se još vazda iza sviju prozora uzgaja malo cvieća, koje pače i cvate, a vidim u lončićima čak i rajčice, no te su još zelene. Pa i jedan slikokaz ima ovdje. Ali inače se sve kreće samo oko ribe: koliko će se uloviti, po što će se prodati.

Nagusto su poredani stupovi s električnim žaruljama. Sad se struja uobće ne troši. Ali kad ih u jesen kasnu jednom zapale, onda ih ne gase sve do proljeća ranog. Tu ima samo jedan dan i jedna noć u godini. A između toga malo sumraka i svitanja.

Zacielo je mladi pastor ipak završio propovied ili su mu pobjegli.

Iz crkve izlazi mnogo ljudi i malo šetaju dugačkom ulicom oko luke. Puše lule, malo što razgovaraju. Pa i o čemu bi? Sad se čak otvara i po koji dućančić.

Još sam neprestano između dvie stvarnosti i dva svieta, kao diete u času poroda. Hodam po deseti put okolo naokolo, a čini mi se kao da sam tu već čitavi viek. Gotovo kao da me već i poznaju ovdje.

Napokon dolazi taj »Mosken«. Mali brodić, niti pet stotina tona, ali svježe obojen, opran, pometen, kvake su osvjetlane, zastavice nove. Pa da, to je putničarski brod. U Norvežkoj nije sramota biti putničarom. Kad su me u kojoj drugoj zemlji zapitali, da li sam ja to, obično sam se zacrvenio. Ali ovdje se ta vrsta ljudi cieni, jer ostavlja dosta novaca za kojekakve stvari. Riba, putničari, neke rudače, pa to je zapravo sve.

»Mosken« je službeno baždaren za pedeset putnika, a ima nas točno šesnaest. Dakle: zasebna kabina

i mogućnost slobodna kretanja. Inače brod nije nesimpatičan, ali družtvo je na njemu šareno. Ne, zapravo vrlo jednolično i sivo: nekoliko američkih i englezkih i dvije švedske porodice. Među Amerikancima su i — Mr. i Mrs. Jule E. Stocker.' Oni su izvršili prielaz u Tromsö-u. Dokle ću ja to s njima?

Sad nakon Hammerfesta, započinje prava polarna, u stvari bezsmislena turistička vožnja.

Neobično naglo nastaje promjena klime i vegetacije, dakle i pejsaža. Sivo uzburkano more i sasvim goli neprijateljski klisurasti otoci, to je zapravo jedino i sve.

Naših je petsto tona šala i igračka za ovu navalu vjetra i valova na otvorenom moru. Započinje clownško skakanje i ljuljanje napriednatrag, lievo-desno. Pepeonici, knjige i čaše kližu po stolu amo tamo, kao na kakavoj spiritističkoj seansi. Počinje harati morska bolest, kojoj nabrzo podlieže devedeset posto putnika, to jest svi osim starog

Šveda gospodina Ljungberga i mene. Sjede na palubi zeleni i bliedi, a glave im vise preko ograde i klimaju bezpomoćno kao u marioneta.

Da, to udara debelo more i tvrdi vjetar s polarnog sjevera, i to nije nikakva šala. Treba nečim platiti taj izlet. Tako to traje dobrih par sati.

Onda se približava otočna skupina Hjelmsö. Približavamo joj se polako, brod zaustavlja strojeve; to su tako zvane ptičje pećine, pa se sprema neka mala senzacija.

Primaknemo se pećinama na desetak metara. Šta će biti? Znamo svi, ali — — no, da vidimo.

Onda odjednom zatuli parna sirena »Moskena« i odjekne kao tutanj groma.

U taj se tren činilo kao da je čitava ova golema pećina velika glavica zrela maslačka, u koji je netko dunuo ogromnih miehom, pa su se perne pahuljice razletjele u zrak i vjetar. Ja ne znam, koliko je to ptica poletjelo s pećina. Ako kažem

milijuna, možda je previše. Ali hiljada je svakako premalena brojka. Ptice prestrašeno lepršaju, pa onda sjedaju natrag na pećine.

Opet sirena i lepršanje, i tako se to ponavlja nekoliko puta. Koliko razabirem, to su u većini sivi galebovi, neke crne ptice, pa bieli galebovi sa crnim glavama, pa tamno plave patke što se naglavce bacaju u more i rone pod vodom dugačke minute.

Taj naš »Mosken« već nekoliko godina svakog srpnja i kolovoza u sriedu i nedjelju u osam naveče, ovako plaši te jadne ptice, koje uviek jednako reagiraju na njegovu sirenu. Ali možda će se za koju godinu i priviknuti na to, a onda sbogom jedna senzacija za putničare.

Idemo dalje. Već smo u području Nordkapa. Ali nakon pola sata se zaustavljamo na otvorenom moru. Tu ima da bude druga senzacija: lov na dorce s palube.

Na ogradu su namjestili nekoliko kolotura i onda priredili udice. Bru-

se im vrške turpijama, da bi bili oštriji. Na udicama nema prave meke, već samo neki komadić svjetlucava lima, primitivno izrezan u obliku ribice. Spuštaju se ribice u dubinu od nekoliko desetaka metara, potežu ih gore dolje preko kolotura, ali — ništa. Pa naravski. Nije ni riba tako glupa, da bi se dala nasamariti komadićem lima, mislim ja gotovo zlurado.

Ništa. Vuku udice gore dolje tako da već nekima znoj curi od te gimnastike. Ali baš ništa..

Gledam velike posude priređene na palubi, gledam našeg debelog kapetana i smijuckam se. On daje nalog da brod odplovi kojih stotinu metara dalje. Tamo opet započinje ista gimnastička procedura povlačenja povraza. Ali tek što je započelo, čuje se s prove povik:

— Torsk!

Potrčim onamo. Jedan se mornar veselo smije i naglo izvlači povraz. Povuče ga na palubu, i vidim kako

na kraju visi jedan oveći dorac i zdvojno lomata oko sebe repom.

Skinu ga s udice i bace u kablić. Prilazi jedan stari mornar, izvadi iz sare čizama oštar kratak nož i prekolje ga, da se ne bi mučio. Jer u tim je stvorovima golemi vitalitet. Preplivaju stotine kilometara uz te sjeverne obale, da se onda dadu nasamariti običnim limom. Ali tako je, i od te činjenice ovi ljudi ovdje žive.

Čini se da smo naišli na oveće jato, jer za nekoliko minuta je uhvaćeno i preklano oko trideset kilograma, samo onako od šale, za putničare. Kablići su puni, ribe prevrću svoje sumporno žute oči sa crnim zjenama, udaraju u agoniji repovima, a bieli trbusi su im poštrcani krvlju. Mornari se smiju zadovoljno, a prljavi kuharčić brusi nož. Večera preko programa.

No, i to je gotovo. Idemo dalje, onamo gdje iz mora strši u daljini strma hrid Nordkapa.

Ipak se ne mogu suzdržati, a da malo ne citiram davnog jednog našeg putnika, premda nisam mogao saznati, tko je to zapravo bio.

U staroj Hoićevoj knjizi »Slike iz obćega zemljopisa. Knjiga treća. Skandinavski poluotok«, što ju je devedesetih godina izdala Matica Hrvatska, ima o Nordkapu ovaj pasus:

»Hrvatski boljar, koji se popeo na taj rt, pripovieda: Prilično je prostrana ravnica na toj klisuri, mahovinom i po kojom biljkom obrasla. Gledaš li odanle natrag prema jugu i jugoiztoku, eto ti puste ogromne ravnine, sniegom posute ili jezeri izprekidane, kako se izpresiecana zalivi i dragami prema moru čas diže, čas spušta. A baciš li oko na sjever i zapad, eto ti mora u cielom njegovom veličanstvu. Nigdje mu kraja, nigdje rekbi životu traga, osim jata galebova, koji su tuj nasred vode odabrali školj, da ga sasvim pokriju množinom svojom. Dugo nam se nije dalo maknuti odavle. Jedan bi se zagledao u pučinu, drugi kljucao čekićem po klisuri, da odkine kamenčić za uspomenu; gospodje teci amo, da uberu po koju biljku i kitice od njih savijaju, darujući se njimi međusobno«.

Kažem, ne znam, tko je bio taj naš grof ili barun, kojega Hoić tako zvučno i široko slavenski krsti boljarom, ali on je imao pravo, jer je stvar sasvim ovaka, kako ju je on opisao.

Obilazimo brid klisure i zakrećemo u malu uvalicu Hornviken. Tamo »Mosken« spušta sidro i izkrcava nas čamcima. Na obali je nekoliko drvenih baraka s težkim kamenjem na krovu, da ih vjetar neraznese. Na jednoj je nadpis: Post, a na drugoj: Café Nordkap. Kavana i pošta kao simboli suvremene civilizacije groteskno se kočopere ovdje na rubu života i pustoši.

Spremamo se za uzpon. Vidi se odozdo, da je vrhunac bistar, ali s lieva, iz nekih uvala, povlače se

vlažne krpetine magle, kroz koju mi sada imamo da prođemo.

Pećina je visoka preko trista metara. Gore vodi neobično strma staza, dielom ukopana u zemlju, a dielom usječena u kamen, u formi oštre serpentine. Na pojedinim mjestima čak je i uže napeto, za svaki slučaj. Uzpinjemo se u dugoj koloni, koja se sve više razvlači. Taj je uzpon prilično naporan. Doskora se stane ciediti znoj, a hladni vjetar udara u lice.

U naborima jedne uvale ima čak i mali ledeni glečer, koji sa sobom nosi crno kamenje.

Za neko pola sata smo u magli, to jest u vlažnom studenom oblaku. Ne vidimo kud idemo; držimo se staze i smjera, što ga pokazuje uže. No, nije baš ne znam što, ali umara prilično.

Napokon smo gore na platou; tu se od magle ne vidi ni par metara. Idemo još pola sata uz napetu žicu preko razkvašenog crnog tla i oštrog škriljevca i kremenastog kamenja. Ipak se atmosfera malo po malo bistri. Možda ćemo imati sreće.

Konačno smo na mjestu. Tu nema magle jer je raznosi bridki sjevernjak. Na platou su nekakvi spomen-stupovi i ploče, pa opet pošta i čak dvije kavane drvenjare. Ali to se pušta s vida.

Najprije pogled.

Pogled je zaista golem, prevelik, brutalan.

Tri stotine metara izpod crne hridine težka masa sivog mora, što se gusto i zapjenjeno valja i udara tutnjavom o surovo nepomični kamen.

Nebo je naoblačeno, ali iznad horizonta je pukao uzak i svietlo zelen otvor, toliko širok da duž njega može kružiti sunce. Ne sja podpunim sjajem, jer ga magle ipak malo guše. Sja žuto, kao krupni zlatni dukat, a rubovi pukotine u oblacima crvenkasto su zažareni.

Svi vade satove bez prestanka i vrpolje se malo nervozno, jer izgle-

da da se magla s desna zavlači uztrajno sve bliže ovamo.

Konačno je dvanaest.

—Midnatsol!

Ponoćno sunce.

Samo ta konstatacija. Drugo se ništa nije dogodilo. Čujem, da u zadnje vrieme dolazi ovamo mnogo Hinda, koji tu ostaju sedmicama i o ponoći se klanjaju suncu. Prizor je takav, da bi se to moglo činiti i bez ikakvih religijskih predpostavka.

Još smo gore neko pola sata, pijemo crnu kavu i grijemo se oko peći. Konačno je magla pobjednički zastrla i ovaj plato. Zakasnila je pola sata da nam pokvari to malo veselja. Hiljade i hiljade su se već tako razočarale, a meni ih je žao zbog napornog uzpona.

Razgledao sam malo vegetaciju. Ima nešto malo mahovine i trave, a iza jednoga sam kamena našao neki sitni modri bezimeni cvjetić. I još nešto: ljubičice, obične poznate naše ljubičice, s onim divnim svojim mirisom, ali — žute boje. No, to do sada još nisam znao, niti sam šta čuo o tome.

Vraćamo se natrag, i meni se čini, da je spuštanje teže od uzpona. Pa da, sad rade još neke mišice i tetive u stegnima i listovima. Osim toga traži se od čitavoga organizma znatno veća koncentracija zbog sklizavog puteljka iznad ponorâ.

Dolje smo. »Mosken« diže sidro i okreće na zapad, sada definitivno u maglu. Nude nam kuhane ribe, ulovljene prije par sati. Mornari su se tako najeli, da se jedva kreću. Ipak je sve prošlo u najboljem redu, i nijedna senzacija programa nije promašena.

Ne za mene, ali... Jadna mala Mrs. Stocker je bila toliko izpaćena od morske bolesti, da je ostala spavajući na brodu u kabini rezignirajući na uzpon, vidik, ponoćno sunce i sve skupa. On, Mr. Stocker, kupio je dolje na pristaništu nekoliko razglednica, naliepio marke, udario na njih žig Nordkapa, pa onda le-

gao i on u kabinu i nastavio čitanjem nekog Wallaceova romana. Da, tako putuju Amerićani.

Povratak je bez senzacija, bez nade, bez sadržaja, jer sada se više ništa ne očekuje.

Drugi dan, iza Hammerfesta, budno pazim na karti, kad ćemo proći kraj otoka Skjervö. Uspjelo mi je, da ga još jednom vidim, premda prilično izdaleka. Sad sam mahao maramicom prema pristaništu, ali nitko mi nije uzvratio. Uostalom, tu i onako nitko ne zna za raztanak i ostale događaje.

Popodne smo još jednom u Tromsö-u. Ništa se nije izmienilo. Samo prvi put je bila noć, bar na papiru, a sada je dan. Zato su i svi dućani otvoreni, a jedan trgovac krznima stavio je nasred pločnika za reklamu golemoga izpunjenog sjevernog medvjeda, koji zacielo već dugo vrši tu funkciju, jer mu biela dlaka izpada, te je prilično olinjao. To međutim ne smeta neke moje američke suputnike, koji ga bjesomučno snimaju sa svih strana i smiju se tome kao djeca. Uvjeren sam, da će po koja od tih snimaka biti reproducirana u kakvom prekooseanskom magazinu pod senzacionalnim nadpisom: sjeverni medvjed na ulicama Norvežke.

Opet idemo dalje za par sati. Ovo je zadnja noć na brodu; sutra se sve nastavlja na željeznici u Narviku, na dnu Ofoten fjorda.

A šta je zapravo fjord, to nas uči već spomenuti i citirani hrvatski putnik boljar ovako:

»Pogled na ono ogromno gorje i krševito otočje iz takova zatona možda je najveličajniji pojav prirodni. Upri okom lievo ili desno, pa vidiš više sebe tik broda goru, koja ti se poput zida upravno uztobočila na visinu od hiljadu stopa. A digneš li oko malo više, eto pred tobom strašne goleti, sniegom i ledom obložene, kako strši u oblake. Na takih pak mjestih obala često priliči golemim bedemom tvrdjave«.

Narvik je sav u čađi i dimu, izprekršten željezničkim nasipima i dugačkim mostovima. Odavle sieče pruga skandinavski sjever poprieko, na iztok do Botničkog zaliva. do gradova Lulea i Haparanda. To je sasvim industrijska pruga, koja iz sjevernošvedskog rudarskog bazena baca na oba mora lievo i desno milijune tona željezne rudače ravno u utrobe lađa.

Narvik se dimi i crni; tu su velike i jake radničke organizacije s urednim domovima, knjižnicama i klubovima. To više nije putničarstvo, to je znojni mučni rad i borba za obstanak. Ali rad se ovdje plaća u gotovu i omogućuje život.

Norvežki dio pruge uz Rombakefjord zove se ofotska željeznica, a švedski od granice kod Vassijaure dalje lapska željeznica. Vozim se tom željeznicom, a držim da ne moram spomenuti da su Stockerovi u jednom vagonu. Odavde pa do Stockholma ima oko hiljadu šest stotina kilometara, svega 38 sati

vožnje, ali i treći razred ima vrlo jeftine spavaće vagone, tako da se distansa može izdržati najednom.

Švedska se pojavljuje najprije u liku rigoroznog carinika, koji prekopava po mojim kovčezima i napipa neku bočicu, u kojoj ja još od Osla vučem sa sobom nekoliko kubičnih centimetara nekakve spirituoze, što sam je nabavio za slučaj morske bolesti. Carinik se jako uozbilji, jer to je »suha« zemlja, a baš na ovoj pruzi se iz Norvežke drzko kriomčari alkohol. Ne dozvoljava mi nikakvog objašnjavanja. Moram platiti carinu — prvu carinu u ovih deset godina, odkada prelazim sve moguće evropske granice.

Prva švedska srebrna kruna, koju tom prigodom, pri mienjanju, dobivam u ruku, još je iz dobrih vremena starog kralja Oskara II., i na njoj je nadpis: Sveriges och Norges Konung. — Oni su 1905. proveli razstavu, koja je protekla lako i brzo, kao u starokatoličkoj crkvi. Jedan narodni plebiscit, i — likvida-

cija dugogodišnje unije, koja je davala Švedskoj prevlast, a Norvežkoj stalno nezadovoljstvo.

Već iz Narvika putuju sa mnom u istom kupeu dva Šveda. Obojica su mašinski inžinjeri, kako sam za čas saznao. Imam dakle na putu sreću s tom granom ljudi, već sasvim od početka.

Iza scene s carinikom, koji je ubrao svoj namet i otišao, obojica ostentativno vade iz unutrašnjih džepova ogrtača omašne boce akvavita i žestoko iz njih potežu. Čini se, da su samo zato išli u Narvik, da se napiju. Hvale Norvežku, a psuju Švedsku, gdje osim piva uglavnom nema alkohola.

Stariji je pijan i šuti. Mladi, tek sasvim mladi, inžinjer je na praksi u rudnicima u Kiruni: i on je pijan, ali s tom razlikom, da intenzivno pripovieda i izpituje. U razgovoru sam mu rekao i to, iz kojeg sam kraja i zemlje.

Da, da, zanosi se on. Lani je u Stockholmu, gdje je on studirao, bila velika izložba češkoslovačke umjetnosti; njemu se naročito svidio arhitektonski odio.

Izpravljam njegove zemljopisne pojmove i čini mi se, da je shvatio. Dakako!

Dolazimo za čas na stanicu Rensjön, gdje na peronu stoji nekoliko Lapa u svojim karakterističnim crveno-plavo-žuto šarenim nošnjama.

Pita me mladi inžinjer, da li je istina, što je on čuo: da su i kod vas u Bugarskoj seljaci ovako slično odjeveni u narodne kostime.

Sad mi je već dosta. Nemam snage, da mu još jednom iz početka tumačim tu zamršenu našu geografiju, i zato hoću da ga uništim povjestnim činjenicama. — Da li on zna za svog nekadašnjeg velikog kralja Gustava Adolfa? — Zna, kako to ne bi znao. — Dobro. A da li zna, gdje je i kada je taj junački kralj poginuo? — Dakako, zna i to. Bilo je to u bitci kod Lützena godine 1632. — Dobro! A da li zna, tko je ubio toga njihovog velikog kra-

lja? — Ne, ne, to ne zna, ne sjeća se pravo. — Dobro. Onda ću mu ja reći. U bitci kod Lützena godine 1632. ubili su kralja Gustava Adolfa — Hrvati. Da li dobro razumije: Hrvati. A ja, koji evo ovdje s njim sjedim u istom kupeu, pripadnik sam toga naroda, i nije nipošto isključeno, da su u toj fatalnoj bitci kod Lützena sudjelovali i moji bezimeni pređi u bogzna kakvom banskom banderiju. No, dakle, da li smo sada na čistu s tim zamršenim zemljopisnim pojmovima?

U to smo se zaustavili u stanici Kiruna, i moji su inžinjeri zaprepašteno pobjegli iz vagona. Ipak sam od njih saznao da su Kirunavara i Gellivara golema industrijska područja, gdje se već stoljeća vrta i kopa željezna rudača u osamljenim hladnim bregovima.

Sumoran je i monoton čitav taj kraj. Gotovo sve do Stockholma pruga ide uz crne borike i breze, uz razvaline bezbojne sive vode, kroz magle i pokraj tihih stanica

od crvene cigle. u kojima malo tko ulazi. Nisam još nikada vidio ovako jednolično lice zemaljske kore kroz nekoliko dugih širinskih stupnjeva. Samo borovi, voda, borovi voda, bez prestanka i bez varijacija.

U Upsali su veliki ljetni praznici. One hiljade studenata su se razišle kojekuda, i gradić je sasvim prazan i tih.

Izišao sam rano ujutro iz vlaka u svom poluzimskom odijelu s prslukom i ogrtačem i zašao u sunčane ulice. Nisam vodio računa, da sam u ova dva dana prevalio jedanaest širinskih stupnjeva, i iza prilično polarne zime našao se odjednom u vrućem ljetu. Pa ovo ovdje je gotovo naše žarko južnjačko sunce, što pali nemilosrdno, ma da smo još vazda sjevernije od Lenjingrada.

Uostalom, to se isto dogodilo i Mrs. i Mr. Stockeru. Nismo ugovorili sastanak, ali smo se ipak odjednom našli pred starom katedralom. I oni su u kopnenoj svojoj »polar-

noj« opremi, sa dvostrukim rukavicama i čarapama, u debelim krznima i sa svojim vunenim kockastim šalovima. Pozdravljamo se hladno anglosaksonski, ali onda se nasmijemo jedni drugima jer nam je vruće, jer se znojimo, i jer smo sasvim nedvoumno nasamareni klimatskom varkom.

Idemo u crkvu. Gotika krije u svojim visokim lađama uviek mnogo hlada i svježine. Maître de Bonneuil se zvao meštar graditelj ove crkve, i on je tu na sjeveru uspio da dočara jedan amiensko-chartreski interieur s vitim stupovima i vrtoglavo visokim gotskim stropom. Tu, u pobočnim kapelama, leže stari kralj Gustav Vasa, pa malo dalje mudri kancelar Oxenstjerna, mistik Svedenborg, grofovi Sture, biljar Linné, Katarina Jagelonska, — čitavi panteon švedske poviesti. To je ovdašnja znamenitost broj jedan.

Broj dva je knjižnica, u kojoj je

izložen slavni Codex argenteus biskupa Ulfile iz IV. stoljeća, svezka purpurne pergamene, koja je dobila patinu stare rđe, izpisana srebrnim i zlatnim slovima četiriju evanđelja. Još nekoliko prekrasnih biblija s golemim inicijalima, ogromni misali sa čvoravim debelim uglatim notama, pa čitav niz manuskripata i pisama i starih zemljopisnih mapa. Tu bi se moglo proboraviti dane i mjesece, ali meni je vrieme i suviše kratko odmjereno.

Inače se u Upsali ne događa ništa naročito, osim što u brijačnicama žene briju mužkarce, i to prilično nesmiljeno, a parkovi oko sveučilišta i knjižnice prepuni su crnih i smeđih vjeverica s dugačkim kitnjastim repovima, a one šetaju i skakuću po pustim stazama i tratinama, žmirkaju svojim crnim mudrim očicama, koje su nalik na crnu dugmad prišivenu na cipele. Skakuću, traže nešto naokolo, vesele su i živahne i očito se raduju životu.

Odlazim poslije podneva sâm. Izgubio sam negdje Stockerove, koji su otišli nekamo na lunch, jer je bio za to određeni sat. Trebao sam im ipak reći zbogom i zaželjeti im sretan put. Nisam ih pitao kuda idu, a ni oni mene, čak smo se i težko sporazumievali na nekim i njima i meni stranim jezicima, ali toliko smo dana putovali istim putem, pa bi ipak bio red, da smo se bar oprostili. Tako sam o tome mislio na kolodvoru u Upsali i ne sluteći, da će mi se za taj oproštaj još nekoliko puta pružiti prilika.

Za jedan sat sam u Stockholmu. Stockholm je sav na otocima i na vodi. Ta je voda neobična: nije sladka ni slana. Tu se jezera Mälaren slievaju u morske zatone, i tako nastaje mješavina vode savim neobične mekoće i sjaja. Ta voda blista opalno i iridira, svjetluca kao čudnovato izlomljeno ogledalo, u kojemu se odrazuju visoki mostovi i fasade dekorativnih kamenih palača.

Preljubazni gospodin Carlson, veliki prijatelj Zagrebčana i stalni posjetilac naše zemlje, uzima me na svoj motorni čamac i vozi kroz stockholmske vode.

Subota je popodne. A od subote u podne pa do ponedjeljka ujutro vlada ovde »englezka nedjelja«. Nakon šest težkih radnih dana dolazi interval odmora i razonode. Vozimo se koji kilometar, a onda se zaustavljamo i gledamo.

Događa se nešto, što je nalik na veliku veselu pomorsku regatu. Cieli Stockholm plovi u prirodu.

Desetak velikih bielih parobroda prenakrcano je do krova ljudima. Onda veće i manje motorne brodice, biele jedrilice, obični čamci, barke s veslačima, barke s kojekakvim mostorima apliciranim na krme, — stotine preraznih vodenih vozila, sve to brodi i jedri punim brzinama na jugozapad prema Vaxholmu i slavnim morskim kupalištima imenom Saltsjöbaden.

Regata jedri i plovi razvijenih je-

dara i upaljenih benzinskih motora, i dešavaju se male ad hoc utrke: tko će prije. Jedni prestižu, drugi zaostaju, ali sve plovi hitro i veselo istim smjerom. Brazde valova se sieku, sudaraju i odbijaju, velika je vodena cesta sva uzburkana i zapjenjena, voda blista na suncu. Svi su brodovi i čamci svečano izvjesili modre zastave sa žutim križevima što lepršaju na vjetru.

Voda štrca, i svaki je čas netko zapljusnut valom s lieva ili desna. Čuju se mali prestrašeni vriskovi, pa hihotanje i smieh. Kako su svi ti ljudi, — stari ljudi i mladići i djevojke — iskreno veseli. Radostno se kriese oči, ruke se šire, usta žedno dišu svježi sunčani zrak.

Svi se međusobno pozdravljaju na sve strane i razmake, mašu rukama i maramicama i šeširima. Sasvim nepoznati ljudi, koji na ulici i ne pogledaju jedan drugoga, ili koji možda po zakonima životne borbe tamo na kopnu kušaju jedan drugome podmetnuti nogu i uništiti eksi-

stenciju, — ovdje se na vodi pozdravljaju iskreno i srdačno, kao sveobća radost obuzela je poput zaraze hiljade ljudi istim čistim osjećajima.

Tako je malen, a ujedno i tako velik uzrok te radosti: pomisao na slobodu. Samo trideset do četrdeset sati slobode, ali one prave i ničim nepomućene dragocjene slobode u tihim njedrima prirode, daleko od pisaćih strojeva i nervoznih brzoglasa i zadimljenih ureda i briga za komad kruha ili par cipela. Kako je tih nekoliko desetaka sati slobode velika i mudra stvar, i kako je ljudi piju dugim žednim gutljajima kao sladko jako vino! Kako robovi crnog urbanističkog životnog sistema znaju ovdje ljubiti taj mali intermezzo slobodnog disanja u prirodi!

Priroda stockholmske okolice zapravo je veoma jednostavna i nekomplicirana: mnogo razlivenih voda, a na vodama hiljade otoka i otočića zaraslih borovim šumama, s malim vilama i drvenim weekend-

hotelima. A na svakom otočiću je bar po jedna pećina, na kojoj se može sunčati i onda naglavce skakati u more. A uz to tišina, mir, malo vjetra i mnogo sunca.

Ali ne putuje čitava ova regata u hotele. Dobar dio vozi sa sobom šatore; izkrcat će se bilo gdje na kojem otočiću razapet će platneni krov između borovih debla, kuhat će primitivan ali tim slađi ručak i večeru, bit će čitav dan u kupaćim odielima, veselit će se dječji punih srdaca, vratit će se u ponedjeljak rano ujutro s malo tuge, ali sa mnogo radostnog izčekivanja nove subote, koja matematskom sigurnošću dolazi opet nakon šest dana sa svom svojom ljepotom i vedrinom mira i slobode.

Tako je to sada, za vrieme kratkog švedskog ljeta, koje traje samo od lipnja do kolovoza. Proljeća pravog tu i nema, a jesen je duga, tmurna, kišna, bezbojna. Ali zima, gotovo šestmjesečna zima, opet je čitav niz velikih izleta u snieg i led.

Nekoliko sati vožnje brzim električnim vlakovima i dolazi se u divnu Dalekarliju, nad kojom zimi blješti magična zelena polarna zora; kakvi su tu bregovi za ši, kakva široka zaleđena polja jezera Siljan za sklizanje, jedrenje na sklizaljkama, saonice i stotinu drugih veselih stvari.

Da, ovdje ljudi žive tako, da imaju nešto od toga komadića svojih života. Vidio sam lučke radnike, koji su ručali bolje negoli hrvatski književnici. Prosjaka nema na ulicama, a ne zna se ni za nezaposlene. Izgubili su strahovite milijune u fantastičnim spekulacijama svoga kralja šibica, ali izgubili su ih samo oni, koji su ih imali. Na sjeveru, u velikom rudarsko-industrijskom bazenu oko Lulee nisu doduše neki računi sasvim pročišćeni, policija je tu nešto izvlačila sablje i razgonila štrajkaše, ali Gustav V. unatoč toga i svojih 75 godina mirno igra tenis, a njegova kraljevska braća i nećaci se bave arheologijom, pišu drame i slikaju. Sav taj švedski mir i red i

civilizacija još daleko nije raj zemaljski, ali čitav taj kompleks pojmova, gledan iz jedne druge razsvjete, ipak se čini kao mali odraz sretnog uravnoteženog života.

Stockholm rapidno raste prema milijun stanovnika, pa prema tome i snosi sve posljedice velegradskog tempa, a prisiljen je da ima i svoje znamenitosti i atrakcije.

Iza nove gradske viećnice, što je sva od crvene cigle, uz koju se plete divlja zelena vinjaga, ima mali park, gdje je postavlje spomenik Augustu Strindbergu. On je tu izklesan od biela kamena u nadprirodnoj veličini, ali sasvim gol golcat, prignute glave i namršten. To svakako treba vidjeti. Onda jedan muzej za poviest umjetnosti i veliki novi Nordiska Museet sa sjajno i nepregledno velikom etnografskom zbirkom, u kojoj je sve, počevši od lapskih saonica i udica pa do drvorezbarstva, kućnog tekstila i keramike.

Pa onda Skansen, stokholmski specijalitet, neka vrsta kombinacije

između zoološkog vrtića sa živim etnografskim muzejem.

Na poluotočiću Djurgaard učinjen je pokušaj, da se na prostoru od neko trideset hektara prikaže živa slika čitave Švedske. Tu su podignute pećine za medvjede biele i smeđe, obori za sobove, bazeni za ptice plivačice, prenesene su ovamo stare drvene crkve i seljačke kuće iz preraznih pokrajina, zasađeno je bilje i drveće sve od sjeverne zemlje lapske pa do južnog Smalanda, naseljene su po tim kućama čitave porodice, koje u svojim narodnim nošnjama ovdje imaju da rade svoje kućne poslove. Impresija je šarolika i jaka, premda dobiva tu i tamo malo cirkusko-menažerijski prizvuk, kad narodne nošnje prodaju u velikim daščarama poštanske razglednice i bazarsko biserje, u predvečerje plešu narodne plesove, pa onda sabiru dobrovoljne priloge limenim škrabicama. Ali građani Stockcrvenom bojom, da bi se lakše motoga svog Skansena.

Šetao sam po njemu sat, pa još jedan sat, i konačno sam izgubio pravu orientacju, pa sam nasumce zalazo lievo i desno, i često ponovno prolazio istim stazama.

Konačno sam primietio, kako me neprestano u nekoj distanci sliedi neki čovjek. To je bio neki ozbiljan stariji gospodin s naočalama, u crnoj pelerini i široku šeširu. Pratio me već prilično dugo korak po korak, a kad sam ja zašao jednom stazom do krletke sa sjevernim lisicama, odakle nije bilo prolaza dalje, tako da sam se morao okrenuti i vratiti, gospodin me zaustavio.

Prvo pitanje, samo po sebi razumljivo: da li sam stranac?

Pa da, stranac, neke vrste putničar na privatnom naučnom putovanju.

A kako mi se sviđa njihov Skansen?

O, da, jako mi se sviđa. Sasvim neobična i zanimiva stvar.

Da, da, toga nema nigdje drugdje na svietu, to imamo samo mi Švedi!

Mala stanka.

Onda me gospodin pita, da li sam sve vidio?

Kažem, da sam tu već dobra dva sata, pa mi se čini, da sam sve vidio.

A da li sam vidio lapski logor?

Ne, nisam. To jest, vidio sam ga u Tromsöu; ali ovdje još nisam.

No, ako izvolim, on će me odvesti onamo. Nije daleko, par koračaja, ali je sakriven iza drveća, pa se obično mimoilazi i ne primjećuje.

Dobro, otišao sam u njegovoj pratnji onamo.

Iduće pitanje: jesam li vidio kamenje s runama? Prave pravcate stare rune, samo su slova izvučena crvenom bojom, da bi se lagše mogla čitati. To jest — hehe — čitati ih i onako ne zna nitko osim kakvog profesora, ali ipak...

Tako sam vidio uz stručno vodstvo i tumačenje najprije rune, pa fazaneriju, zatim sove i ćukove, pa

čak i obor s magarcima i još koješta. A onda je gospodin u crnom izvadio sat, velik krupan nikaljni sat, i konstatirao uz sitni »oho«, da je već blizu osam.

Bio sam u maloj neprilici, i u podsviesti sam čitavo vrieme koješta razmišljao, zašto taj stari gospodin u crnom ovako hoda sa mnom. — Po svoj prilici nije čuvar parka. — A možda i jest. — Ili je od one vrste ljudi, koja se u Italiji zove cicerone. — Samo ovdje je ovaj daleko diskretniji i inteligentniji. Skansen je doista stručno poznavao kao svoj džep. — Očekivao sam, da će sad zatražiti ono, što se fino zove honorar, i već sam razmišljao, kaliko bi on mogao iznositi. — Šutimo. — Stanka.

On kaže, da sad mora kući, jer je osam blizu.

Stavim ruku u džep i čekam, šta će biti. — On ništa. — Izvadim kutiju i ponudim mu cigaretu.

Ne, najljepša hvala, on ne puši.

Opet stanka. Konačno on progovori.

— Da, prošla su moja dva sata, pače vrlo ugodno su prošla.

Sad ga ja izravno, ali malo uvijeno zapitam, koji je to razlog njegove tako izuzetne susretljivosti prema sasvim nepoznatom strancu.

Ah, stvar se odmah razjasnila, gotovo veselo.

Stari gospodin mi je odkrio, da je on penzionirani nadučitelj i da ima kronični bronhijalni katar, pa mu je liečnik propisao, da svaki dan dva sata šeće po svježem zraku, najbolje između drveća crnogorice. On je odabrao Skansen kao najbliže i najprijatnije takvo mjesto i šeta tu već nekoliko mjeseci, sve dobro poznaje, i gotovo mu je dosadno. Pa je upravo sretan, kad se namjeri na kojega stranca, kojemu može da pokaže taj liepi njihov Skansen, a tako mu brže prođe dugočasno vrieme. No on se nada, da će mu njegov katar do jeseni sasvim nestati.

Srdačno se rukujemo i opraštamo, ja mu zahvaljujem, a on odlazi kući mirnim koracima razmišljajući, da li će i sutra imati ovdje u Skansenu tako dobar lov i opet nekako protući svoja dva sata po liečničkom receptu.

Naveče su i tu, kao i u Oslu, ulice pune mirisa lipâ, sviraju glasbe po vrtnim restoranima i gore užarene cievi razsvjetnih reklama. Mnogo ljudi hoda ulicama, ali razgovaraju glasno i smiju se. Noći su gotovo sasvim parisko-bulvarske.

Da, noći. Konačno se tu vide dva sata prave noći, čak i nekoliko zviezda nakon duga vremena. To su već zadnji dani srpnja.

Treba natrag. Prošao je i opet jedan kratak mjesec lutanja u dugačkoj jednoj godini. Ako još jednom budem dolazio ovamo, vratit ću se samo na akvarelne Lofote, jer to je ipak najdublje i najljepše od svega.

Jednog ponedjeljka prije podne sjeo sam na vlak. U istom su kupeu već sjedili moji neizbježni Stockerovi, koje sam uostalom jedne večeri sreo u jednom dosadnom stockholmskom cirkusu. Ni ovaj put se nismo dogovorili, ali smo se sreli. No to je bilo doista zadnji put. Putovali smo zajedno do Berlina, ja onda dalje u Prag, a oni u Bremen na jedan veliki Lloydov parobrod, koji će ih liepo vratiti u New-York, gdje će razviti svojih hiljadu fotografskih ploča i filmova, pokazati lapske cipele i pričati smiešne i nečuvene stvari o toj staroj »Jurop«. Ma da su oni za mene nemoguć tip ljudskih bića, a vjerojatno isto tako i ja za njih, mi smo se bili gotovo zavoljeli. Čudna nelogičnost naših susreta tako se uporno i nametljivo igrala s nama, da smo joj se konačno morali prepustiti s rezignacijom.

Prošli smo do noći južnu Švedsku, kroz mnogo gradova, koji se svi zovu isto, samo malo drugačije: Norr-

köping, Linköping, Jönköping, domovine šibica i još kojekakvih drvca.

Kasno smo u noći sasvim na jugu u Trälleborgu. Ovdje nas čeka velika prievozna lađa »Konung Gustav V.«, na koju se naguralo čitavih 12 vagona da preplove Baltik, pa da se onda raziđu po različnim kontinentalnim gradovima.

Tu je već sasvim crna noć, i kad smo zaplovili u mrak, za nama je razkošno zablista stotina preraznih užarenih svjetionika trälleboržkih zeleno, žuto i bielo. U noći sam došao ovamo, doživio sam veliki neprekidni bieli dan, i sad se opet vraćam u crnu noć.